

Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.

Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

---

**Dissertatio Theologica, Qva Hypothesis De Scriptvra Sacra, Ad Erroneos Vvlgi
Conceptvs Adcommodata, Modesto Examini Svbiicitvr**

Halae Magdeburgicae: Typis Christiani Henckelii, [1727?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn862187095>

Druck Freier Zugang

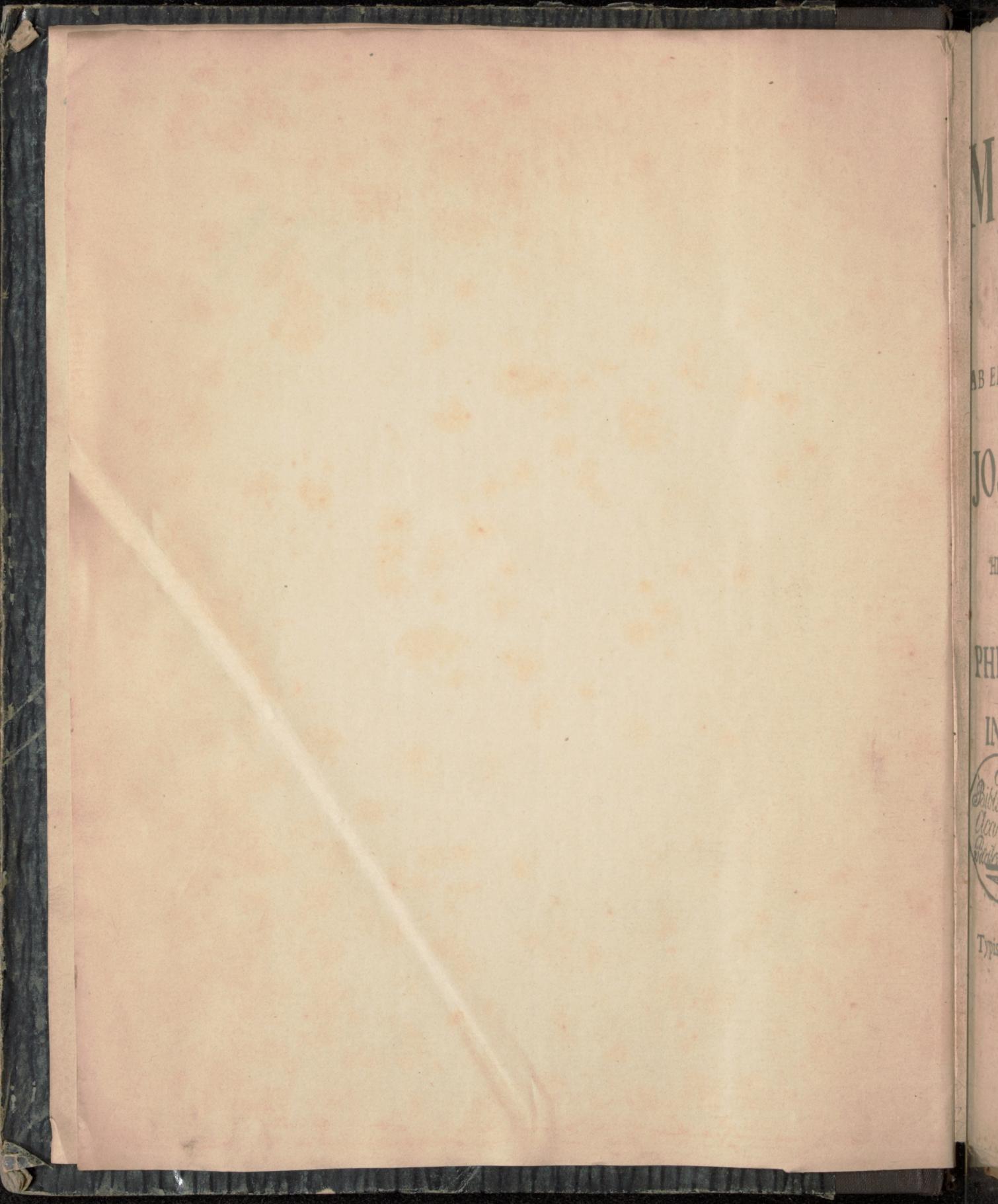

~~112~~

112.

Fa - 1092 (112)

7
16.
5.
340.
1.
2.
3.
4.
5.

DISSERTATIO THEOLOGICA,
QVAM
HYPOTHESIS
DE
SCRIPTVRA SACRA,
AD
ERRONEOS
VVLGI CONCEPTVS
ADCOMMODATA,
MODESTO EXAMINI SVBIICITVR:
QVAM
PRÄSIDE
IOANNE IACOBO RAMBACHIO,
S. S. THEOLOGIAE PROF. PVBL. EXTRAORD.
IN ACADEMIA FRIDERICIANA
A. D. XVIII. APRILIS M DCC XXVII.
publice defendet
IOANNES FRIDERICVS STIEBRITZ,
HALAE MAGDEBURGICVS.
SACRARVM LITERARVM CVLTOR.

HALAE MAGDEBURGICAE
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

ERRONIUS

VAGI CONCEPTVS

AD COMMODATA

IONNE IACOBO RAMBACIO

IN ACADEMIA TRIERIGIANA

ACADEMIA DUCALIS

ACADEMIA STIPENDIA

ACADEMIA RUMMITTA

DISSERTATIONIS PROOEMIVM.

SYNOPSIS.

Multæ opiniones, in scripturam tentia de scriptura ad vulgi er-
sacram iniuriæ, nostro seculo graf- rores accommodata, in examen
cantur, §. I. quibus accensetur sen- hac dissertatione protrahenda, §. II.

§. I.

Nea, pro dolor! tempora
incidimus, quibus ingenia hominum,
eorum maxime, qui ad eruditionis
laudem profano animo grassantur, mi-
rum in modum ferociunt, excusso-
que, ut videri volunt, præiudiciorum
iugo, eas parturiunt opinione, quæ
ad sacrarum literarum auctoritatem siue per cuniculos
subruendam, siue petulantissime euertendam, destinatæ
sunt.*

* Grauem de hac seculi nostri corruptione post multos a-
lios querelam effundit CAMREGIVS VITRINGA, in præstan-
tissimo in *Esaiam commentario*, tom. II. p. 915. ubi, Inuenit hodie,
inquit, impietas suos patronos, nudatæ sunt plurimorum cogitationes
profanæ, & incredibilis quedam corruptio, gliscens in multorum a-
nimis, ubique erupit, & impietas plurimorum animos infecit, iis-
que letalia vulnera infixit. Quod crimen dubitari nequit, in ra-
tionibus diuinæ iustitiae censi omnia grauissimum, & quidem

intertia euangeli luce. Quam enim vere pudenda, quam nullis lacrimis satis ploranda ecclesia labes! Ecquis vero futuro æuo spondeat? Quid enim aliud expectandum, quam ut magis magisque homines profanescant? Aliquas illius farinæ sententias, in sacro-sanctam scripturæ auctoritatem iniurias, nostroque æuo exco-gitatas, exhibit FRIDERICVS SPANHEMIVS, in adpendice *elenchi controversiarum de religione*, quæ tractat *controversias, nostra ætate per pseudophilosophos, antascripturarios, libertinos, & id genus homines, motas.* Notatu digna sunt verba, quibus vir doctus istam tractationem orditur. *Hydra hæc, inquit, est vere πολυέφαλος, cuius si caput unum præcideris, continuo alia renascuntur.* Eo autem grauius aduersariorum genus est, quod partim occulis cuniculis ipsa religionis omnis, ne dicam christianæ, fundamenta conuellunt, partim aperto Marte in illa iniundunt, larua tamen ut plurimum adsumta. Præterquam quod frustra solet cum illo hominum genere disputari, qui plerumque ἐμπάται, δοκοστροφοι, pertinaces, suomet iudicio suisque affectibus traditi, ac cedere nescii, nisi demonstrationibus, quas vellent, a priori & evidentiæ mathematicæ. Addatur elegans HERM. WITSII oratio, de felici an infelici reip. literariae hoc seculo statu, ubi mala nostri temporis viuis spirantibusque coloribus depinguntur, miscell. sacr. tom. II. p. 946. seqq.

§. II.

Merito istis opinionibus accensemus hypothesin, longe nunc lateque serpentem, quam multa, veritati parum consen-tanea, & ad spurios vulgi conceptus admodumata, in sacris libris tradi, statuitur. Operæ igitur pretium nos facturos esse arbitramur, si istam sententiam curatiori examini subiiciamus. * Ita autem ea in re versabimur, ut primum *in huius adseritionis auctores inquiramus; deinde, quid de illa iudicandum sit, designemus.* Spiritus autem veritatis ducat nos in omnem veritatem, Amen.

* Vt sententia illa post sparsa hinc inde à veteribus semina, præcipue in sinu ecclesiæ reformatae in Anglia & Belgio e-nutrita atque educata fuit, parentibus maxime SPINOZA, BVR-

NE-

PROOEMIVM.

NETIO, BECKERO, aliisque, qui horum placita sunt amplexi: Sic a sanioribus etiam eiusdem ecclesiae doctoribus, qui aduersus irreligiosas Burnetii atque Beckeri nugas arma tulerunt, qui que irrumpentem in theologiae sacrarum philosophiae Cartesianae audaciam scriptis publicis castigauerunt, argumentorum telis confossa fuit. Nostræ ecclesiae doctores, vti proterum illud rationis humanæ decretum fere omnes detestati sunt, ita non omiserunt, data occasione breuiter illud perstringere atque confutare. Fecerunt id præter alios, quos infra sectione posteriore nominabimus IVSTVS CHRISTOPHORVS SCHOMERVS, in *collegio nouissimarum controversiarum c. II. §. VIII. p. III.* & qui huic opusculo posthumo dissertationem præmisit HENRICVS ASCANIUS ENGELKE, p. 77. Nec non AVGVSTVS PFEIFFERV, in *thesauro hermen. p. 477.* IO. CHRISTOPHORVS WOLFVS, in *Manichæismo ante Manichæos p. 358.* aliquie. An quis tamen ex instituto dicam huic sententiæ scripsferit, nobis quidem non constat. Nisi huc referre velis AB-DIAE TREW, professoris mathematurn & physices Altorfini, *examen hypersophiae antibiblica;* IOANNIS BRVNSMANNI tract. *Gratia naturæ interpres, sive defensio communis theologorum sententie, aientis, sacræ verba scripturæ non minus physicis de rebus, quam de ceteris, vim habere probandi,* Francofurti MDCLXXXVIII. & CHRISTIANI KORTHOLTI dissertationunculam *de iis, qui in iudicio de rebus politicis & physicis ferendo diuinarum literarum proprietatem auctoritatemque temere negligunt.* Sed hi fere id tantum agunt, vt scripturæ de rebus naturalibus loquentis auctoritatem fartam tequantur: quorum etiam pertinent, quæ olim in *institut. nostris hermeneuticis* diximus lib. III. c. IV. p. 486. Nunc amplioribus institutum nostrum terminis circumscripsimus, vniuersam illam, quounque se extendit, male sanam hypothesin, sub examen reuocatur, vt, quid monstri intus alat, quosque ex se fructus gignat, intelligatur.

A 3

SECTIO

SECTIO I. HISTORICA

DE PRAECIPVIS AVCTORIBVS, QVI
SCRIPTVRAE AD ERRONEOS VVLGI CONCE-
PTVS ADCOMMODATIONEM STA-
TVERVNT.

SYNOPSIS.

Promittuntur nomina ac te-
stimonia eorum, qui hanc senten-
tiam amplectuntur, §. I. Tres
huius sententiae gradus designan-
tur, §. II. Vnde distincte agitur
de iis, qui scripturam adcommo-
datam putant

I. Ad indocti vulgi preiudicia
atque errores, idque

I. In rebus naturalibus, ut faciunt

a) Cartesiani plerique, & in-
primis WITTICHIUS.

b) Theoristæ, BVRNETIVS,
WHISTON, CLVVERVS.

c) Alii tam inter veteres, ut
HIERONYMVS, PROCOPIVS
GAZAEVS; tum inter recen-
tiores, ut PETAVIUS, CLE-
RICVS, CALMET, FARDEL-
LA, SPINOZA, STVRMIUS,
§. III.

2. In rebus astronomicis, ut Co-
pernicani plerique, STVR-
MIUS, WILKINSIVS, MEGER-
LINVS, &c. aliis tamen ab hoc
loquendi genere abhorren-
tibus, ut ZIMMERMANN &c. §. IV.

3. In rebus medicis, ut BALTH.
BECKERVS, AL. CHARITINVS &c.
§. V.

4. In rebus

a) mathematicis, ut WILKIN-
SIVS, SPINOZA.

b) historicis, ut auctor iudici-
orum de Simonii hist. crit.
vet. test. PEYRERIVS, SPINOZA,
HARDTIVS.

c) chronologicis, ut BEROAL-
DVS, §. VI.

5. In argumentationibus & ra-
tiociniis virorum sanctorum,
ut auctor Mosis vindicati, SPI-
NOZA, RICH. SIMONIVS, CLE-
RICVS, §. VII.

6. In rebus, quæ ad fidem & mo-
res spectant, ut SPINOZA,
LEENHOFIVS, BECKERVS, So-
ciniani, WITTICHIUS, BVR-
NETIVS, BROWNE, §. VIII.

7. In anthropopathiis scriptu-
ræ, ut WITTICHIUS, CLERICVS,
SPINOZA, §. IX.

II. Ad vulgi stupidissimi ca-
ptum, quamlibet Israelitas, Ae-
gypto

Gypto egressos, fuisse criminantur; quod faciunt

MARSHAMVS, SPENCERVVS,
CLERICVS. §. X.

1. Athei, *in primis* SPINOZA.

III. *Ad stultas vulgi infani & furiosi ideas,* vt BALTH. BECKEVVS. §. XI.

2. Theoristæ, *vt* BVRNETIVS.

3. *Qui leges Mosaicas cærimoniales ingenio Israelitarum, ad ethnicismum proclivi, adcommodatas putant,* vt

Epicrisis de huius sententiae patronis, non eodem loco habendis, §. XII.

§. I.

ANTE omnia igitur operam nobis dandam esse putamus, *vt præcipui* (quandoquidem omnes peruestigare nunc non vacat) periculosæ opinionis auctores atque patroni lectoribus innotescant, ne cum vmbbris deinceps & laruis pugnare videamur.

§. II.

Tres autem veluti gradus obseruasse nobis videmur, per quos ingenium humanum in isthac *hypothesi* defendenda ad summum audaciæ fastigium adscendit. Sunt enim, qui scripturam adcommodatam dicunt ad opiniones *vulgi indocti*, & philosophicis meditationibus haud adsefacti. Sunt alii, qui attemperatam statuunt capti *vulgi stupidissimi* brutisque simillimi. Sunt denique, qui *vulgi prorsus infani & mente capti rationem nonnunquam habitam fuisse somniant.** De singulis curabimus, *vt quædam specimina in medium proferantur.*

* Non omnes tamen eodem loco habendos esse, qui scripturam ad vulgi captum adcommodatam esse statuunt, infra, §. XII. monemus.

§. III.

Primo loco collocauimus eos, qui scriptores sacros ad erroneous *indoctæ plebis* opiniones stilum adcommodasse putant. Factum id multi* existimant in rebus *naturalibus*, quæ mundi adspectabilis ambitu continentur, in quibus describendis

bendis plerumque a viris sanctis adhibitas esse formulas iūdicant e triuio haustas, & ad spurios vulgi conceptus conformatas.

* Veniunt in hunc censum

I. Plurimi eorum, qui inter philosophos pariter atque theologos RENATI CARTESII placita amplectuntur. Num tale de scripturis diuinis iudicium CARTESEO ipsi exciderit, nobis quidem non constat. Hodie tamen vix in Batavis esse Cartesianum, qui non scripturæ, utpote ex errore vulgi locutæ, in rebus ad naturam pertinentibus veritatem pridem abiudicarit, adseritur in miscell. Lips. tom. XII. p. 315. Add. ven. CHRISTIANI EBERHARDI WEISMANNI hist. eccl. nov. test. tom. II. p. 907. Inuentus tamen inter Cartesianos fuit IO. AMERPOEL, Groninga-Frisius, qui scripsit *Cartesium Mosaizantem*, sive evidentem & facilem conciliationem philosophiae Cartesianæ cum historia creationis, per Mosen tradita, Leowardia MDCLXIX. Neque inter philosophos tantum isthæ hypothesis substituit; sed a theologis etiam, CARTESIUM venerantibus, adoptata fuit. Eminet inter eos in hac sententia mordicus defendenda CHRISTO HORVS WITTICHIVS, theologus Lugduno-Bataeus, doctus ceterum & pacificus, qui scripta dissertatiōne de stilo scripturæ, & alia, de abusū scripturæ in rebus philosophicis, imaginam sibi inuidiam apud fratres suos conflauit; quam, ut mitigaret, in libro: *Consensus veritatis reuelatæ cum veritate philosophica ex mente Renati Cartesii*, duriora, quæ ipsi exciderant, verba cum mollioribus commutare studuit, docuitque, scripturam, de rebus naturalibus loquentem, eiusmodi locutionibus vti, quæ generali quidem veritatem dicerent, sed ex vulgi tamen præiudiciis ortum traherent, iisque inniterentur. Verum & illud durius erat, quam ut ab aduersariis eius concoqui potuerit, inter quos maxime numerauit IACOBVM DV BOIS, qui aduersus ipsum vindicauit veritatem & auctoritatem scripturæ in naturalibus & astronomiis, PETRVM VAN MAESTRICHT, qui scripsit vindicias veritatis & auctoritatis sacræ scripturæ in rebus philosophicis, IACOBVM REVIVM, IO. HERBINVM, MARTINVM SCHOOCKIYM, aliosque. Ex nostris cum eo congressus est IO. BRVNNSMANNVS, in libro: *Gratia nature interprete*.

II. Noui

II. *Nouū illi telluris architecti, quos theoristæ vocare eruditæ solent, qui tellurem nostram mechanica quadam ratione, secundum leges motus ordinarias, eam, quam nunc obtinet, formam induisse contendunt.* Viam his aperuit RENATVS CARTESIVS, qui tamen dicere non audebat, mundum ita esse factum; sed tantum, fieri ita potuisse. Verum alii mox ulterius progressi, mundum quoque ita, prout illis visum est, factum confinxerunt. Audacizæ ex exemplum reliquis præiuit THOMAS BVRNETIVS, Scotus, vir singulari imaginandi facultate præditus, & multiplici doctrina excultus, qui anno MDCLXXXI. Londini edidit *Telluris theoriam sacram, orbis nostri originem & mutationes generales, quas aut iam subiit, aut olim subiurus est,* quatuor libris complectentem; quod scriptum anno eiusdem seculi xcvi. ex latino in germanicum sermonem transtulit & Hamburgi publicauit IO. IACOBVS ZIMMERMANNVS. Huic BVRNETIVS anno eiusdem seculi xcii. adiecit *archæologias philosophicas*, in quibus hypotheses, quas in theoria ex ipsis rerum caussis deducere conatus fuerat, testimoniis veterum philosophorum confirmare, maiorique eas confidentia defendere adgreditur. Eadem vestigia pressit celeberrimus ex schola Newtoniana mathematicus, Arianismi veneno deinde infectus, GVIL. WHISTON, qui edidit *A new theorie of the Earth, h. e. Nouam theoriam telluris, quæ, in linguam germanicam translatâ, prodiit Francofurti MDCCXIII.* Accessit DETHLEVI CLVVERI, mathematici non incelebris & societatis Anglicanæ sodalis, *geologia*, Hamburgi MDCC. vulgata. Ipsi igitur viri quum suis, quos vigilantes somniarant, conceptibus Mosaicam de rerum creatione historiam minime fauere viderent, eo tandem audaciæ processerunt, ut Mosen non philosophica, sed crassa quadam & populari ratione rem narrasse dixerint, non ut gesta fuerit, sed ut a vulgo intelligi concipique potuerit. Passim BVRNETIVS suam de hac re mentem aperte satis & sine verborum ambitu prodit. Ex theoria telluris sacra (quam profanam alii dixerunt) maxime hoc pertinet libri II. cap. VIII. ex qua pauca huc transscribemus. (Vtimum autem editione, quæ forma minori Francofurti ad Mœnum anno MDXC. prodiit) Ibi p. 236. ita differit: *Moses methodum illam philosophicam hic abrumpit, aliamque orditur humanam, aut si maius theologicam, qua, motibus chaos secundum leges naturæ placere.*

ræ plane negle^ctis, popularem narrationem de ortu rerum instituit, — Facile notare licet, hanc cosmopœiam non esse philosophicam, neque hic transiri ab una classe rerum ad aliam ordine & nexus physico, secundum motus & transformationes chaos (quas scil. Burnetius, non aliter ac si creationis negotio præsens interfuerit, φαντάσται) sed omnipotenti Dei verbo euocat in scenam Moses unum post aliud, eo ordine, quo maxime visum est necessarium quodque, ad instruendum & ornandum orbem habitabilem. Qua in resatis obseruasse mihi videtur τὸ πρῶτον populare. Incipit enim a luce, ad illustranda spatia mundana, ne Deus videretur in tenebris operari, quod a populo incongruum haberi potuisset. Lædit etiam imaginationem quodammodo, mundum tenebrosum, aut opera Dei, tenebris immersa, contemplari. Vnde autem venit hæc lux, aut quo fugit nocturno tempore, Deus videat; id non curat populus. Quæ in archæol. phil. lib. I. c. VIII. non sine insigni in virum θεον νευστον iniuria, his verbis exponit: *Quum de luce primigenia agitur in primo die creationis, id phænomenon est inexplicabile ratione physica.* Sed ne Deus videretur in tenebris operari per triduum, oportunum visum est Moses, sub ipso initio temporis lucem proferre. At qualem lucem? Sine fonte, sine scaturagine! Lux autem, si philosophemur, proficit ab aliquo centro, ubi cor & principium est sui motus. In hac autem cosmopœia prodit lux ante omnem distinctionem cælorum in orbes vel vorices. Pergit censor Mosaicæ historiæ in theoria telluris, p. 237. Historiæ sue de telluris origine inferuit etiam Moses solem & sidera, que tamen non properea credenda sunt a chao terrestri originem traxisse; (Innumeris nimirum ante conditam terram seculis sidera illa cælestia extitisse Burnetius credit) sed quum a populo spectentur ut terris vicina, neque maiora esse pila sesquipedali, facile creduntur e terra & mundo inferiori educta esse, ut meteora ignea. Quod vero lunam ceteris stellis maiorem exhibeat, id in philosophia vulgi verissimum est. — Id enim in rebus naturalibus Moi in usu est, potius impingere in philosophiam, quam in opiniones & captum vulgi. Denique quod mundum sex dierum spatio absolutum supponat, & exinde Deum requieuisse ab omni suo labore, id manifestam rationem habet: Sabbatum enim instituere secum decreuerat, atque institutum suum Dei exemplo & absoluti mundi memoria ratum facere. De aquis supra cælestibus in archæol. philos.

Ios. lib. II. c. VIII. ita philosophatur: *Quum generationem naturalem pluviae per vapores non caperet populus, sed illam cælo diuinitus mitti crederet.* Moses statuit commune receptaculum aquarum super cælos; ut Deus pro luxitu laxatis vel occlusis cataractis, pluviam dimitiat vel retineat. Hæc mihi videtur mens atque consilium saori auctoris quod aquas cælestes. Atque hoc modo dignitati Moses optime consultatur, (scilicet!) si, quoties recessum est a veritate physica, id fieri supponamus καὶ συναίσθατον, ad vires usumque populi suam cosmopœiam adcommodando. Plura talia, quibus Moses de creatione historia in fabulam conuertitur, in usum vulgi conscriptam, scripta Burnetiana subministrant.

Eandem cum Burnetio tibiam inflat GVL. WHISTON, in noua theoria telluris, cui si credimus, Moses non nisi formationem nostræ telluris descriptis, non intra sex dies, sed intra sex annos mechanica quadam ratione absolutam. Hic in ampla præfatione de natura Mosaice historie creationis, p. 19. versionis germanicæ, diserte ait: Hier bemerke ich, daß die Schrift durchgehends sich selbst nach den allgemeinen vorgefassten Meynungen der Menschen in Erzehlung solcher Stücke der natürlichen Welt-Weisheit, welche sie nicht begreifen können, richtet. Similiter postquam adseruerat, corpora cælestia multis retro seculis ante telluris nostræ formationem, adeoque ante Mosaicum rerum principium, extitisse, addit p. 34. Mosen, ut captui plebis Israeliticæ sese attemperaret, horum corporum mentionem historiæ creationis inseruisse, eaq; vt globos igneos in atmosphera nostra pendentes repræsentasse, weil kein ander Mittel gewesen, der Neigung der Jüden, diese himmlische Körper anzubeten, Linholt zu thun, als dieses, daß sich Moses nach der Fähigkeit des gemeinen Volks admodum. Quibus philosophematisbus annon pie fraudes integerrimo viro tribuantur, alii viderint. BVRNETIVS profecto ab iis Mosi impingendis, minime alienus est. Ut medici, inquit, in archaeol. p. 461. aut parentes, ægrotos, pueros, aut mentis male compotes, in suum ipsorum commodum falunt & decipiunt: sic Moses consultum censuit, rudem & indocilem plebem eodem tractare modo, fraude non mala, sed in commune bonum salutari. Quidni aperte dixit homo profanus Mosen impostoribus esse adnumerandum? Quidni

cum IO. TOLANDO in *adeisdemone p. 8.* ad DIODORI SICVLI fragium prouocauit, qui lib. I. bibliothecæ historicæ c. XCV. p. 82 ed. Wechel. Apud Iudeos, inquit, Moses Deum, quia IAO dicitur, legum suarum auctorem finxisse perhibetur: siue quod admirandum prorsus & diuinum esse iudicaret commentum illud, quod in societatis humanæ commodum exiret; siue quod vulgus ad maiestatem & potentiam illorum, qui leges inuenisse dicerentur, respiciens, dicto magis audiens fore existimaret. Sed vide quid de eiusmodi imposturis iudicet B. IO. GVIL. BAIERVS, in diss. Ienæ MDCLXXXVI. habita, *de propagatione fidei per reuelationes fidias, & cel. CHRISTIAN GOTTLIEB SCHWARZIVS* in diss. Altorfi MDCXIX. habita, *de piis fraudibus*. Referendi denique in hunc censem sunt

III. Alii inter veteres & recentiores, qui tale quid adseruerunt. Ex veteribus nominamus beatum HIERONYMVM, dñe exegética immortaliter meritum, qui in comm. ad Gal. III. hæc adnotat: *Verba: Quis vos fascinavit? digne Paulo, qui et si imperitus est sermone, non tamen scientia, debemus exponere; non quod scierit, esse fascinum, qui vulgo putatur nocere, sed usus sermone sit TRIVII, & ut in ceteris, ita in hoc quoque loco, verbum quotidiane sermocinationis adsumferit. Dicitur fascinus propriæ infantibus nocere & ætati paruulae. Hoc utrum verum nec ne sit, Deus viderit. Nunc illud in causa est, quod EX OPINIONE VULGI sumtum putamus exemplum; operum tom. IX. p. 133. ed. Francof. Addimus PROCOPIVM GAZÆVM rhetorem seculi sexti haud incelebrem, qui in commun. in Octateuchum: Moses, inquit, in describendo mundi opificio sex dierum usus est distinctione, docendi gratia, ob tarditatem videlicet ruiditatemque Iudeorum. Deus namque simul cuncta fecerat.*

Ex recentioribus hue pertinet DIONYSIVS PETAVIVS, dogm. theol. tom. III. tract. de opificio sex dierum, lib. I. c. XI. p. 143. Sane Moſen vulgi maxime captui ususque seruisse, non ad exactam philosophie normam dicta sua temperasse; illud etiam ostendit, quod die quarto luminaria duo magna, scilicet ac lunam, creasse Deum refert, quum siderum tamen omnium luna sit minima. Sed quod vulgus ita iudicat, qui oculis ac sensibus omnia metiri solet, ideo sic Moſes loqui non dubitauit. Quibus verbis THEOPHILVS ALETHINVS, hoc est IO. CLERICVS, in adiecta nota hanc hederam adpen-

adpendit: *Egregia hæc est obseruatio! quasi vero magnæ artis es-
set, hæc talia obseruare. In eandem sententiam concessit AV-
GVSTINVS CALMET, monachus Benedictinus, multis scriptis
celeberrimus, qui in *dictionario biblico*, quod lingua Gallicana
Parisiis M DCC XXII. prodiit, tom. I. p. 302. sub voce *Fir-
mant*, hæc habet: *Les Ecrivains sacrez se proportionnent d'ordinai-
re aux preiugez du peuple, dans ce sortes de chases, dont la con-
noissance est assez indifferente.* Eodem effugio vsus est MICHA-
EL ANGELVS FARDELLA, philosophus Siculus, ante paucos
demum annos, post multa grauissima munera, defunctus. Is,
quum contra absurdissimam, quam defendendam susceperebat,
sententiam, non dari extra nos alia corpora, sibimet ipse verba
Christi ad discipulos obiecisset; *Palpate & videte, quia spiritus
carnem & ossa non habet, ut me habere videtis*, Luc. XXIV, 39. au-
dacter respondet, *Christum hic esse locutum secundum opinionem ac
dialecticam vulgi; vti refert ven. CHRIST. MATTHAEVS PFAF-
FIVS, in oratione de egoismo, p. 16.* Eadem sententia per totum
tractatum theologicopoliticum BENEDICTI SPINOZAE regnat.
Ex physicis recentioribus vnum adiicimus, qui instar omnium
esse potest, celeberrimum egregiumque virum, IO. CHRISTOPH.
STVRMIVM. qui *phys. hypotheticae* tom II. p. 554. *Quicumque, in-
quit, conuidos se sentiunt, plurima in sacris literis incidenter &
per occasionem dici, de rebus præseriū ad fidem nihil pertinenti-
bus, quæ aliter, & vtires ipsa habet, dicta, simplicem plebeculam
(cuius utilitati vel maxime destinatus est codex revelationis) magis
turbarent & confundarent, quam informarent: in iis ad opinionem
& præiudicia vulgi passim se accommodare spiritum sanctum, &
speciatim de systemate mundi & terræ motu, ex vulgari sententia
potius, quam ex opposita, si maxime verior esset, ubique loqui tan-
to securius crederunt, quod de se ipso quoque Deus, ea passim loqua-
tur, quæ dñi g̃m̃orat ad dñs dicta & plebis simplicitati admodus ipsi
prudentiores theologi agnoscunt.**

§. IV.

Ad res naturales stupenda illa corpora cælestia perti-
nent, quorum frequenter Spiritus sanctus in diuinis lit-
teris facit mentionem. Sunt vero haud pauci, qui eum in

istiusmodi locis, de rei veritate parum sollicitum, falsissimis, & ex parte puerilibus imperiti vulgi conceptibus plerumque obtemperare dicunt *; quamuis non desint inter rei astronomicæ consultos, qui aliam viam ingrediuntur. **

* Plerumque ad hanc hypothesin, tanquam ad sacram anchoram, configunt, systematis *Copernicani* defensores, quod nomen suum debet NICOLAO COPERNICO, qui anno M CCCC LXXIII. Thorunii in lucem editus, præstantissimum, quod natus erat, ingenium ad arcana corporum cælestium perscrutanda applicuit, atque hypothesin de terræ circa solem motu, multis iam veterum cognitam, in orbem eruditum reuocauit, nouisque argumentis suffulxit in *libris sex de revolutionibus orbium cælestium*, paulo ante obitum editis, & Amstelodami M DC XVII. sub titulo *astronomie restauratae* recusis; cuius deinde hypothesin de quiete solis & motu terræ diurno atque annuo, magno agmine secuti sunt MOESTLINVS, KEPLERVVS, GALILAEVS & GALILAEIS, quitamen senex sententiam suam eiurare coactus est, FOSCARINVS, BRVNVS, HERIGONIVS, GASSENDVS, CARTESIVS, SCHIKARDVS, HEVELIUS, aliquique; ex recentioribus NEWTON, BERNOVLLI, ZIMMERMAN, HVGENIVS, FLAMSTEDIVS, CASSINI, STVRMIUS, WHISTON, KEILIVS, WOLFIUS, WVRZELBAVERVS, reliqui. Inter hos igitur Copernici asseclas plurimi sunt, quiloqua scripturæ, quæ suis hypotheses contradicere putant, hac responsione, velut admoto ariete, prosternere & omni auctoritate exuere satagunt, quod dicant, scripturam de rebus astronomicis loqui ex opinione vulgi, sensuum testimonio suffulta, adeoque non esse in hoc foro audiendam.

Celeb. STVRM II ea de re verba ad finem §. antecedentis allegauimus; cui nunc testem adiungimus IOANNEM WILKINSIVM, episcopum Cestriensem doctissimum, qui in *Copernico defenso lib. II. c. II. p. 14.* versionis germanicæ, a clar. Doppelmaero adornatae, sic ait: Ich antworte auf die loca, die dieser Meynung entgegen zu stehn scheinen, daß dem heiligen Geist beliebet habe, sich in diesen Schriften Expressionen ad capiun vulgi & sensum vulgarem, wie es der gemeine Mann versteht

stehet, und es ihm vorkommt, zu accommodiren. Et pag. 16. Der heilige Geist hat uns gewürdiget, seine Expressionen nach den Fehlern und Irrthümern unsers Verstandes vorzustellen. Pag. 17. in Psalmo XIX, 5. 6. seqq. multas dicit esse locutiones, die nach dem Schein der Sachen, und falchen Wahn der Leute gesprochen worden. Toto denique capite III. p. 22. auctor se comprobaturum promittit: Dass der heilige Geist im gar vielen Schrift-Stellen seine Expressiones nach den Irrthümern unsrer Meynungen gänzlich richte, und von verschiedenen Dingen nicht wie sie an sich selbst sind, sondern wie sie uns vorkommen, rede. Vbi etiam p. 23. CASP. SANCTIVM. MERSENNVM, CALVINV M, aliosque, tanquam secum consentientes, laudat. Addimus testimonium PETRI MEGERLINI, mathematum apud Basileenses olim professoris, in *Systemate mundi Copernicano argumentis inuidis demonstrato*, Amstelodami, M D C LXXXII edito, p. 73. *Dicitur Scripturæ in rebus fidei examinamus secundum analogiam fidei; at in naturalibus (ut Copernicani, ne pro contemptoribus sacrae scripturæ habeantur, respondere solent) videtur, adhibendam esse analogiam naturæ, & verum ac genuinum sensum non ex libro scripturæ, sed naturæ petendum. Scriptura enim, ut scopum suum in omni genere hominum, etiam in pueris & vulgo, obtineat, viritur de rebus naturalibus incidenter loquens, sermone vulgari ac formulis receptis, et si opinionibus ex præiudicio sensuum erroneis initiantur.*

** Diffimulandum non est, non omnes, qui Copernicatum systema adoptarunt, lubricæ huic viæ insisterè. Sunt qui mitiores loquendi formulas asperioribus substituunt, ex. gr. Scripturam de rebus philosophicis, naturalibus, astronomicis, non exhibere conceptus distinctos, sed tantum historicos, quibus cognitio rerum, non prout sunt, sed prout sensibus atque imaginatione comprehenduntur, subministretur. Vide Viri clarissimi, 10. BERNHARDI WIEDEBURGII diss. *qua systema Copernicanum scripturæ non esse oppositum demonstratur*: qui tamen multa populariter dicta in sacris literis occurrere concedit. Sic p. 10. *Cæli*, inquit, *fundamenta duri lib. XXVI. n. traditur; que si conferas 2. Sam. XXII. 8. sunt terræ, & speciatim montes eius: quod sane satis vulgariter dictum, ac si cælum montibus*

tibus, vel ut olim fabulabantur, Atlanti incumberet. Alii longius adhuc ab hac scripturæ accusatione recedendum putant, eiusque testimonium de natura rerum, corporumque cœlestium, cum reuerentia audiendum esse decernunt. Inter quos IO. IACOBVS ZIMMERMANNVS nomen suum profiteretur, in tract. scriptura sacra Copernizans, das ist, ein ganz neuer und sehr curiöser Astronomischer Beweisthum des Copernicanischen Welt-Gebäudes aus Heil. Schrift, qui Hamburgi MDCCV. recusus est. Is statim in exordio libelli, pag. 9, hanc edit confessionem: Ich erkenne und bekenne in aller Deinuth, daß der Stilus der Heiligen Schrift keinesweges popularis, und nur ad caput vulgi adcommodearet seye, wibishero die Copernicaner zu Behauptung ihres systematis singiret haben; sondern vielmehr auch in den naturalibus voller Warheit und Geheimnissen stecke. Sintemahlen das Zeugnis des Erren gewiß ist, und die Augen erleuchtet. Magnam ille auctor præ se fert verbi diuinii venerationem, quam etiam spirat exercitatio eius theoricorum Copernico-cœlestium mathematico-physico-theologica, quam sub nomine PILAETHAE, anno MDC LXXXIX. vulgauit, quamque B. IO. HENR. MAIVS, in acon. temp. vet. test. p. 23. 37. 51. 70. 78. 85. 90. non sine laude allegauit. Quam laudem etiam non denegant auctori acta erudit. Lips. anni M DC XC. p. 261. Num vero boni isti viri semper a vi scripturæ verbis illata absolvi possint, quando eius effata cum suis hypothesis amicissime conspirare contendunt, alia questio est. Certe quæ ZIMMERMANNVS ad loca Iof. X, 12. 13. Psal. XIX, 6. 7. Cohel. I, 5. cum systemate Copernicano concilianda protulit, plus ingenii, quam soliditatis habere, multisque obnoxia esse exceptionibus, ostendit CL SAMVEL CHRIST. HOLLMANNVS. in diff. de obligatione astronomi christiani erga scripturam S. Wittebergæ, M DCC XXV. habita, pag. 77. sqq. Ingenua est confessio, quam modestissimus STVRMIVS, Copernicæ sententiæ ipse addictus, in phys. by. poth. tom. II. p. 552. edit: Tame si nonnulla ab Anti-Copernicanis adduci solita e scripturis loca, commodam admittant interpretationem, quo minus aduersari Copernici adseritis dicenda sint: occurront tamen aliqua, quæ si cordate & ingenue, quod res est, dicere velimus, secundum literalem & obuium verborum sensum aliquos sum se detorqueri non patiuntur, quin terræ stabilitatem, cœlo vero & stellis

stellis, præcipue vero soli, motum actualēm attribuant; tantum abest, vt, quod nonnulli facere sunt ausi, ipsas sacrās literās, tamquam a partibus Copernicanorum stantes, allegare presumant. Vnde pag. 554. hoc consilium suppeditat: *Quicunque religioni sibi ducunt a litera Scripturæ recedere, iis utique consuluerō, vt vulgari seu Tychonicæ hypothesi adhærescant: quia Copernicana, utrū facilior, concinnior, & rationi magis conueniens, tanti tamen non est, vt cum scrupulo conscientiæ foueatur.*

§. V.

Multa passim in sacris paginis reperiri ad forum artis salutaris pertinentia, neminem fugit. Fuerunt itaque, qui in illis etiam rebus multa, ad plebis opiniones adcommoda-ta, mira sagacitate detexerunt; * quasi illis locis non alia medicina parari possit, nisi ex noxia illa hypothesi accer-sita.

* Nihil in sacro codice de rebus medicis consignatum le-gi, quod non cum rei veritate medicorumque obseruationibus optime conueniat, viri doctissimi, qui in morbis biblicis per-seruantis laborauerunt, THOMAS BARTHOLINVS, CHRI-STIANVS WARLIZIVS, VALENT. HENR. VOGLERVVS, CON-RADVS IOHRENVS, GVIL. ADERVVS, aliisque, satis euictum dederunt; quorum scripta laudauimus in *institut.* nostris her-men. p. 491. seqq. Sed aliam viam hic ingressus est D. BALTHA-SAR BECKERVS, ecclesiastes Amstelodamensis, in libro, cui ti-tulum *mundi fascinati* imposuit, cuius duæ priores partes Leo-wardi MDCXC. lingua Belgica in publicum emissæ, & anno se-quenti Amstelodami recusæ, mox tertia & quarta parte auctæ, inque linguam germanicam, gallicam, aliasque transfuæ pro-dierunt. Certatim tamen virorum doctorum calami iii illum lascivientis rationis fœtum, in quo ὁμολογημένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς ἀστερίας μυστήριον, insurrexerunt; quippe ab EBERHARDO van der HOOGT, IO. WAYENIO, HENRICO GROENEWEGEN, MELCH. LEIDECKERO, IOANNE MARCKIO, PETRO van MAESTRICHT, PETRO POIRETO, cet. & inter nostræ eccl-e-sie doctores a IO. WINCKLERO, NATHANAELLE FALCKIO, CHRISTIANO HOCHSTETTERO, ZACH. GRAPIO, aliisque

C con-

confossum & prostratum fuit; licet nec defensoribus suis impium scriptum caruerit. Quia de re BENTHEMI Holländischer Kirchen- und Schulen-Staat, part. II. c. VI. videri potest. Nullus in hoc scripto BECKERVS homines a cacodæmone obsecos agnoscit, sed (quæ etiam fuit VANINI, POMPONATII, HOBESII, aliorumque, male sana opinio) per dæmonia, quæ Christus in tabulis noui testamenti toties totiesque eieciisse legitur, morbos intelligit, ab atræ bilis humoribus profectos, & ob læsum per grauia symptomata cerebrum, cum furore aliisque paroxysmis vehementissimis coniunctos; quos morbos euangelicæ historiæ conditores, ex inueterato iudaicæ gentis errore, cui & Christus sese dictis factisque adcommodauerit, dæmonum operationibus adscriperint. Hinc FRID. SPANHEMIVS, in appendice elenchi controværiarum p. 795. sq. his verbis mentem Beckeri exponit: Dæmonia vocari censem morbos, quibus mens turbaretur. Dæmoniacos; qui vexarentur morbo epileptico, aut phrenetico, aut hypochondriaco, aut furore quodam, qualis ille, qui transiit in porcos. Hinc scripturam, ipsumque Christum, de electione dæmonum loqui ex peruersa opinione gentilium aut Iudeorū, qui dæmonibus multa tribuebant, aut qui vere homines a dæmoni obsecderi censemebant, sic vere e corporibus eiici. Nec enim venisse Christum, ut corrigeret erroneas opiniones vulgi, sed peruersos mores; immo istas adhibuisse in rem suam, ac voluisse, ut crederent Iudæi, se dæmonia eiucere, qui nullum unquam vere eicerit. Eodem modo Beckeri sententiam exprimunt acta erud. Lips. an. MDCXCII. pag. 25. ven. CHRIST. EBERH. WEISMANNVS, in introduct. ad memorabilia hist. eccl. nou. test. tom. II. p. 954. GVIL. HENR. BECKHEP in schediastmate critico-literario de controversis præcipuis, BALTH. BECKERO quondam motis, §. III p. 6. ut alios nunc taceamus.

Neque sane iniuriam Beckero hisce imputationibus fieri, neque ad inuidiam ipsi conflandam talia confessaria ex eius sententia emungi, satis ostendunt, quæ mundi fascinatilib. II. c. I. & XXVIII. leguntur. Quid apertius, quam quæ c. XXVIII. §. XIII. ed. germ. reperiuntur: Man siehet klar genug, daß es die Weise des grossen Meisters gewesen ist, die Menschen nicht allein zu der Zeit in solchen Irrthümern zu lassen, sondern sich auch

auch nach der Sprache zu fügen, die zum Theil aus solchem Mißverstande entstunde. Et §. XV. Weil der Seligmacher nicht vorhatte, die Wahrheit dieser Dinge noch zur Zeit zu erklären, so konnte er auch davon nicht anders reden, als man redete, so er wolte verstanden seyn. Er gab den Brüderheiten solche Namen, als sie unter dem Volck hatten, welches niemand fremde vorkommen muß, weil dieses aller Weisen Regel ist: *Loquendum cum multis, sentiendum cum paucis.* Also thät Christus auch. Gott lässt seine Sonne aufgehen, sagt er, Matth. V., 45. Worüber? denn eigentlich geht sie um, nicht auf, noch unter, wie das gemeine Volk es versteht. Eandem sere sententiam, quamuis dubius adhuc & incertus, nuper repetiit IAC. BASNAT GIVS lib. V. *historiae iudaicae*, gallice conscriptæ. c. XII. §. X. vbi ait: *L'Ecriture appelle peutêtre demoniaques, & possédés par le malin Esprit quelques personnes, qui étoient plongées dans une melancholie si noire, qu' elle produisoit des funestes effets.* Ab eadem non alienus esse videtur personatus aliquis A LOYSIVS CHARITINVS, im Discurs von betrüglichen Kennzeichen der Zauberey, part. III. §. 9. vbi scribit: *Es läßt sich noch vieles erinnern, ob dergleichen leibliche Besitzungen des Teufels wahrhaftig sich zuträgen.* Auf die Exempel des neuen Testaments, da gelesen wird, daß Christus viel Teufel ausgetrieben, antworten andre, daß die Heilige Schrift ad captum vulgi sich in Redens-Arten und phrasibus accommodire, indem ihr Endzweck gewesen, einziglich den Weg zur Seligkeit zu zeigen, und nicht das wahre und falsche in der Philosophie zu berühren. Sed latius forte, quam credimus sparsæ a Beckero opinione serpserunt, passimque apud multos latet anguis in herba. Pertinet enim mundus ille fascinatus inter cimelia bibliothecarum selectarum eorum hominum, qui supra vulgus sapiunt, nec inter barda ingenia & popularia volunt numerari; obleruante ven. WEISMANN in hist. eccl. tom. II. p. 953.

§. VI.

Eadem dica sacris literis scribitur in rebus *mathematicis*, * *historicis*, ** *chronologicis*, *** in quibus veritas suprema lex esse debet. Fuerunt enim, qui in hoc etiam rerum

C 2

genere

genera scriptores sacros imperiti vulgi exemplum falsissimasque opiniones sequutos esse, audacter confirmarunt.

* Exempli loco nobis sit *mare æneum*, haud postremum templi Salomonei ornamentum, cuius latitudo siue diameter X cubitorum; circumferentia XXX cubitorum fuisse dicitur 1 Reg. VII, 23. seqq. quibus verbis proportio inter diametrum & circumferentiam circuli exacte *tripla* fuisse perhibetur. Quum vero mathematicorum filii dudum obseruarint, eam fere *triplam sesquiseptimam* esse, sicut XXII se habet ad VH, vel, ex aliorum calculo, sicut CCCXIV ad c; vt adeo decem cubitorum diametro respondeat circumferentia non XXX, sed XXXI $\frac{1}{2}$ cubitorum: non defuerunt, qui scriptorem sacrum ad errorem vulgi, mathematicis scientiis haud imbuti, respexisse iudicarunt. Descendit in hanc sententiam IOANNES WILKINSIVS, in *Copernico defenso*, lib. II. c. III. p. 27. Eandem libenter amplectitur BENED. SPINOZA, in tract. theologico-politico, c. II. p. 22. vbi: *Quia, inquit, non tenemur credere, Salomonem mathematicum fuisse, licet nobis adfirmare, eum rationem inter peripheriam & circuli diametrum ignorasse, & cum vulgo operariorū putauisse, eam esse ut tria ad unum.* At enim pridem viri docti obseruarunt, isthoc gladio ad hunc nodum secundum non opus esse, quum alia commodiorque explicandi ratio adferri possit, quæ & cum principiis geometricis amice consentiat, & simul scripturæ fidem auctoritatemque ab obiecto *ἀγεωμέτριας* crimen liberet: quam post FREYERVM, STVRMIVM, REYHERVM, HAMBERGÉRVM, CLAVSINGIVM aliasque, proponit ven. SAL. DEYLINGIVS, in obseru. sacr. lib. I. obs. XXIII. p. iii. seqq.

** Sice. g. prodierunt iudicia quorundam theologorum Holländie de Rich. Simonis historia crit. vet. test. in quibus inter alia audaciæ portenta, pentateuchi consignatio, Mosis abiudicata, tribuitur sacrificulo, nescio cui, Israelitico, ad formandos in verareligione nouos terræ Israelis colonos a rege Assyriorum missos, 2 Reg. XVII, 27. 28. At vero quum facile præuideret monstrosæ illius coniecturæ parens, obstare sibi IESV CHRISTI auctoritatem, qui Ioan. V, 46. & aliis locis pentateuchum ut Mosis opus adlegauit, quem Paulus etiam Rom. X, 5. certe rique

rique apostoli sequuti sunt: in promptu responsio est p. 129.
 Christiano homine prorsus indigna: *Quia Christus & apostoli non venerunt in mundum, vt Iudeos criticam docerent, mirum non est, si loquantur secundum opinionem vulgarem.* Parum referre credebant, an Moses pentateuchi auctor sit, an qui uis alius modo historia pro vera agnoscat. Et quum vulgares illae opiniones non officerent piciati, non id sibi operae datum esse existimarent, vt Iudeos ab isthac errore auocarent. Quibus HERM. WITSIVS, theologus alioqui placidissimus, in miscell. sacr. tom. I. lib. I. c. XIV. p. 115. hanc formulam subiicit: *Male sit audaci illi & temerarie critice, cui religio non est, suas coniecturas apostolorum, Christique adeo ipsis, auctoritati anteponere.*

Nulla, credo, iniuria fiet ISAACO PEYRERIO, fabulæ præadamiticæ conditori, si in eandem hanc classem cum aliis auctoribus ingeniis detrudatur. Sequentia id nobis persuadent verba, quæ system. præadam. part. I. lib. IV. c. I. leguntur: *Opinio hæc semper mihi sedit, quam inconcusse & firmiter teneo; bibliis sacris contineri, quidquid scire hominibus concessit Deus, vel de origine mundi, vel de historia sacra, vel de prophetiis, vel de mysteriis diuinis, vel de salute nostra.* Quæ ad salutem nostram unice spectant, paucis constant. Et in illis tantum curæ, tantum diligentiæ, & tantum lucis adhibuit spiritus sanctus, quantum captui humano conuenit. Pluribus mandata sunt, quæ de aliis (ex. gr. de historicis) tractant. Et de illis aperiam, quod omnes sentiunt, quodque plerique mussant dicere: *tanta scilicet incuria, & caligine tanta, scripta fuisse, ut nihil plerumque intricatus, nihil obscurius legi possit.* Ludos dicas fere omnes schematis enthei, quos nobiscum balbutiens Deus miris modis fecerit hominibus.

Sine ambagibus vero talia scommata in scripturam sacram coniecit BEN. SPINOZA, in tractatu theologicopolitico, e. c. cap. VI. p. 79. In scripturis multa vt realia narrantur, quæ etiam realia esse credebantur; quæ tamen non nisi res imaginariæ fuerunt. Scriptura narrat, quod Elias ad cælum igneo currū & igneis equis adscenderit, quæ sane non nisi representationes fuerunt, adaptatae opinionibus eorum, qui eas nobis, vt iis representatæ sunt.

nempe ut res actuales, tradiderunt. Et c. VII. p. 90. Rerum narrationes maxime adcommoda fuerunt vniuersitatisque cuius praedictis.

Ad eandem hypothesin, tamquam consuetum desperatae causae asylum, se etiam aliquoties recepit HERMANNVS VON DER HARDT in negotio Ionæ. Qui enim videret ænigmatibus suis expositionibus, quibus Ionam modo in Manassen, modo in Iosiam regem conuertit, pifcemque qui Ionam deglutiuit, modo in museum Samaritanum, modo in Lybonem, Syriae oppidum, modo in regnum Assyriacum transformat; quum, inquam, videret, his portentosis explicationibus non fauere verba saluatoris, quibus veritas historiæ Ionæ validissime confirmatur, Matth. XII, 40. c. XVI, 4. variis cauillis in programmate de rebus Ionæ eludere vim argumenti conatur, dum dicit: Christo & apostolis alia fuisset in animo, aliaque in verborum scopo, quam verba ferebant: Iudeorum ori & desiderio eos indulsis- se; in aduehendis ex vet. test. rebus, sancta prudentia verbis, ut iace- bant, & vii ceteri capiebant, usos esse; quin ex traditionibus meritis ex Iudeorum ore de promissa historias in vet. test. non notatas, non sol- lictitos, quo sensu haec pronuntiassent auctores, Iudeorumue docto- res; satis fuisset illis eiusmodi a iudeis admitti; loquendo itaque cum gente sua reliquisse iuste peritis dispiciendi curam, aut aliter in his sentiendi. Vide rev. SIGISMUNDI BEERMANNI euangelicæ rei integratatem Hardtianam in negotio Ionæ quatuor epistolis examinatam, p. 24. Similiter in ænigmatibus prisci orbis p. 251. haec nota legitur: Ad opinionem vulgatam adcommodata cuncta, ut Ionæ viuo congruerent, pro regni statu sub Ierooboamo; In sym- bolis vero Manassis insignita est custodia, in urbe Lybon, ad Orontem. Vid. Cl. IO. HENRICI A SEELEN examen hypotheseos exegeticæ de Ionæ ænigmatico, p. 15.

*** Ita MATTHAEVS BEROALDVVS, chronol. lib. III. c. IV. Paulo imputat, quod Act. XIII, 20. receptam Iudeorum sententi- am, vt ut erroneous, sequitur, in re, quæ non fidei est, sed nume- rationis; vti obseruat S R. IO. GOTTLÖB CARPOVIVS, in intro- duct. ad libr. hist. vet. test. p. 186. vbi simul ostendit, nos ista hypo- thesi ad nodum illum soluendum, non opus habere.

§. VIII.

§. VII.

Sunt etiam, qui virorum sacrorum *argumentationibus* atque *ratiociniis* hanc labem adfricare volunt, ut ea passim vitiis, imperito vulgo solemnibus, laborare, *præconceptisque eius opinionibus* respondere, satis pro imperio pronuntient.*

* Sic auctor *Mosis vindicati*, qui aduersus Burnetium in arenam descendit, Amstelodami, M DC XCIV. nonnullas Pauli atque Petri *argumentationes* ferulæ suæ audacter subiicit. *Paulum*, inquit pag. 178. *videmus*, *secuturo ex proposita sibi obiectione incommodo illam soluere Rom. III, 6. Gal. II, 17. 18.* quod per leges artis dialecticæ non licere, vel ipsis tironibus exploratum est. *Quum ex eo*, quod ad cœlos Christus adscendisse dicitur, apostolus Eph. IV, 9. infert, illum prius debuisse eis τὰ καλότερα μέγα τῆς γῆς descendere, quis non (impudenti ore) exclamat, illud non sequi? Nonne enim & Enochus & Elias? ad cœlos euecti sunt? Nonne eo bonorum animæ, nonne angeli quotidie adscendent: licet ad infimas terræ partes non deuoluantur, neque vero unquam descenderint? Et quis non miretur, Petrum posito ad structoque antecedenti, deducendum ab eo consequens omittere? 2 Petr. II, 4-9. Indicare scil. mentem suam sat habebant viri sancti, legibus ferendis magis, quam sequendis, intenti, logicesque minus, quam fidei ac theologie principiis, addicti. Equidem videtur auctor ille sibimet ipse contradicere, dum p. 184. exclamat; *Quis in orbe dialecticus apostolicarum ratiocinationum vim exequauit unquam, vel etiam attigit?* Interim non possumus non adiicere, quæ ad populare ἀσυλλογισμὸν vitium a locis in discrimen adductis auertendum, autores actionum erūd. Lips. an. M DC XC V. p. 25. 131. fin. rectissime monuerunt. *Quis primo lecto Rom. III, 6. proprius inspecto, non animaduertit, longe aliud esse incommodo aliquo, ex obiectione secuturo, motam obiectionem soluere;* & aliud, incommodo isto datam solutionem conformatre. Non prius a diuino apostolo, sed posterius factum, idque logica non inuita, legimus. Negationem quippe, qua latens in obiectione vitium detexerat, ratione ab incommodo &, impossibili petita, statim roborat, hoc sensu: *Absit, ut hæc cogitatio iniustum Deum esse, pio homini in mentem umquam veniat?* Quo enim pacto, iniusti-

stitia posita, iudicare is mundum possit? Nec aliud Gal. II, 17. 18. diuinus facit auctor, quam quod solutionem, diserta negatione peractam, simili ex architectura desunto, illusret: quod logices, opinor, legibus nusquam facere prohibemur. Tertio autem loco, qui ex Eph. IV, 9. adducitur, non enunciatum vniuersale, sed singularare prorsus, ad Enochum, Eliam, sanctorum animas & angelos nullatenus extendendum, continetur. Mirum scilicet, ob itenditatem persone, quam v. 10. 11. diuinus scriptor maxime urget, nemini debet videri, adscendisse Christum, donaque promissa distribuisse, quum idem e cælo antea descenderit. Aut cur non ipsius Christi esfato, quod Ioh. III, 13. legitur: Nemo adscendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo; allat.e instantie, si locum inueniunt, & Paulinam labefactare sententiam vlio modo possunt, opponuntur? Petrus denique citato loco non omisit consequens, sed ex antecedentibus, quin & consequentibus attento lectori subaudiendum reliquit, sensu admodum plano, perfecto & perspicuo: Si angelis peccantibus, si originali mundo, si Sodomæorum & Gomorræorum ciuitatibus non pepercit Deus; quanto minus euangelicæ doctrinæ corruptoribus parcendum statuet? immo & hi in corruptione sua certo certius peribunt. siveque iniustitiae mercedem a iustissimo iudice accipient, v. 12. 13. Aut edisserat nobis anonymous, quonam in loco entyhematice concludere oratori umquam prohibuerit dialectica? conf. etiam insit. nostras hermen. 453. seq.

Crassissime in ea hæresi versatur BEN. SPINOZA, in tract. theol. pol. c. II, p. 29. Nec aliter de Christi rationibus, quibus Pharisæos contumacie & ignorantie conuincit, discipulosque ad veram vitam hortatur, statuendum, quod nempe suas rationes opinionibus atque principiis vniuerscuisque adcommadarit. Idem de rationibus apostolorum absolute dicendum. Cap. XI. p. 139. Ad hunc modum omnia argumenta Mosis, quæ in quinque libris reperiuntur, intelligenda sunt, quod scilicet non ex scrinia rationis desunta sint, sed tantum dicendi modi, vel. sec. 138. Morales locutiones, quibus rhetorice & prout rem, viuidius imaginari poterat, exprimit. Sie quum Paulus Iudeos præ-

præcellere inde probat, quod ipsis concredita sint eloquia Dei Rom. III, 1. 2. Dicendum est, inquit Spinoza p. 40. Paulum ex captu & secundum opiniones Iudeorum, tum temporis receptas, responderet.

In eodem luto RICHARDVM SIMONIVM hæfisse deprehendimus. Is in *historia crit. vet. test. lib. I. c. XVII. p. 90. ed. lat. M DC LXXXI.* Quamuis Iesus expobret Pharisæis, ipsos verbo Dei maiorum traditiones anteponere, non omnem stamen in uniuersum reiecit ipse, immo ipsorum methodum in explicandis scripturis sequutus est. Siquidem apostolorum argumentationes expendas, manifestissime apparet, nihil aliud plane attendisse, quam sensum literæ, nullo modo vero àneßay quamdam grammaticam, & testimonia scripturæ interpretationibus, traditionis auctoritate & vetustate nixis, accommodarunt: quandoque etiam eorum argumenta nil nisi allusiones & allegoriae sunt: qua in parte minime sunt damnandi, quum probatam precipuis huius ætatis doctoribus methodum sequerentur. Ita Simonius, vt suam illam Dianam, traditiones ecclesiæ, magis commendaret, Christum ipsum eiusque apostolos earum auctoritati se mancipasse, lectoribus suis persuadere conatur.

Similiter IO. CLERICVS in *biblioth. sel. tom. XXIII. part. II. art. IV.* putat fieri posse, vt apostoli ex mystico scripturæ sensu disputationes, se ad *ingenium Iudeorum sui temporis adcommodarent.* Quum enim isti sensum illum agnoscerent & argumenta, ex eo producta, quamvis parum apodictica, non solerent spernere; apostolos id sibi licere existimasse, vt illos armis sui ingeniū expugnarent. Similia ille adnotauit ad HENR. HAMMONDI nou. test. ad Gal. IV, 21. 24. & Heb. VII, 4.

§. VIII.

Neque vero intra hosce limites substituit critica illa temeritas; sed ulterius progressa, in illis etiam rebus, quæ ad fidem & mores spectant, * plurima sibi detexisse visa est, ad populares imagines conceptumque imperitæ plebis adcommodata.

* Pertinent hic præ ceteris athei, & professi scripturæ sacrae contemtores, quorum mentem ita expressit reu. SIGISMUNDVS BEERMANNVS, in *impietate atheistica scoplico-sceptica,*

D

lib. II.

lib. II. c. IX. p. 284. Christi discipulos praeceptoris mentem non re-
depercepisse. Quae figurate intellexerit magister, proprie & se-
cundum literam interpretatos fuisse: quae ad captum vulgi docu-
isset, illa simpliciter vera ex praetudicio infantiae credidisse. Ca-
put inter hos quam maxime effert BENED. SPINOZA, gente
Iudeus, tandemque ex philosopho atheus, immo atheorum
nostra etate princeps & coryphæus, qui quid de sacris literis
sentiret, in tractatu suo *theologico-politico de libertate philosophandi*, satis superque testatum fecit; quippe qui totus eo compa-
ratus est, ut auctoritatem diuinam scripturæ sacræ prosternat, pe-
dibusque conculcat, iudice ven. 10. FR. BVDDEO, in thesibus
de atheismo & superstitione, c. III. §. VII. p. 303. De optimo no-
stro Seruatore eiusque apostolis, quam impie, quamque blas-
phemep. 29. scelestus homo pronuntiet, quod suas rationes o-
pinionibus & principiis uniuscuiusque accommodauerint, ad §. an-
tecedentem iam obseruauimus. Nimirum vt hic impostor in
tract. de emendatione intellectus, opp. posth. p. 361. inter regulas
bene viuendi hanc etiam ponit: *Ad captum vulgi loqui, & illa*
omnia operari, quæ nihil impedimenti adferunt, quo minus nostrum
scopum attingamus: ita idem a Christo etiam obseruatum fuisse
delirat. Totam scripturam ad huius regulæ normam compon-
sitam esse iudicat in tract. theol. pol. c XIV. p. 159. *Ad veram fidei*
cognitionem ad prime necessarium esse, scire, quod scriptura adcom-
modata sit, non tantum captui prophetarum, sed etiam varii & in-
constantis Iudeorum vulgi, nemo, qui vel leuiter attendit, ignorare
poteſt. Cap. XV. p. 166. Ostendimus scripturam solam pietatem doce-
re, & OMNIA, quæ in eadem continentur, ad captum & precon-
ceptas opiniones vulgi fuisse admododata. Pag. 164. fidem secun-
dum captum & opiniones prophetarum & vulgi illius temporis re-
velatam scriptamque fuisse cauillatur. Neque latere nos voluit
impii dogmatis non minus impium, quod animo conceperat,
fundamentum, dum p. 162. Fides, inquit, non tam requirit vera,
quam pia dogmata, hoc est, talia, quæ animum ad obedientiam mo-
vent. Tametsi inter ea plurima sint, quæ nec umbram veritatis
habeant, dummodo is, qui ea amplectitur, falsa esse ignoret; alias
rebellis necessario effert. Hinc ad ipsa etiam virorum sacrorum
præiudicia Deum suas de rebus fidei reuelationes attemperasse
fingit

ſingit. Ita quum p. 24. 25. Moſi, viro ſapientiſſimo, multas ineptas & pueriles de Deo opinio[n]es tribuiffet, p. 25. ſubiicit: *Si iam ad Moſis reuelationes attendamus, eas h[ic]e opinionibus adcommodatas fuſſe reperiemus.* Inde factum putat p. 21. *quod prophetiae ſuue representationes pro opinionibus prophetarum, quas amplexi fuerint, variarint, & quod prophetae contrariaſ habuerint opinio[n]es, & varia in rebus credendiſ preiudicia.* Duo addimus ex eius epiftolis eiusdem farinæ loca. In operibus poſthumis epift. XXV. p. 458. Neque hic, inquit, neceſſe eſſe puto monere, quod ſcriptura, quando ait Deum in peccatores iraſci, eumque iudicem eſſe, qui de hominiū actionib[us] cognofcit, ſtatuit & iudicat, more hu[m]ano & ſecundum receptas vulgi opinio[n]es loquatur, quia ipſius intentum non eſt philoſophiam docere, nec homines doctos, ſed obtemperantes reddere. Et epift. XXXII. p. 480, reſponſurus ad queſtio[n]es, quare ſcriptura dicat, Deum flagitare, ut ſe improbi convertant, & quare Adamo prohibuerit ex arbore non edere, quām tamen contrarium conculſiſſet, ait: *Dico, ſcripturam, quia plebi præcipue conuenit & inſeruit, continuo humano more loqui.*

Spinozæ iungimus FRIDERICVM LEENHOFIVM, miniſtrum eccleſiæ reformatæ Swollenſis, Spinozæ ex parte diſcipulum, & cæli in terris nouum architectum; cuius historiam ex documentis authenticis expoſuit cl. GOTTLÖB FRIDERICVS IENICHEN, in historia Spinozismi Leenhoſiani; in qua p. 96. inter alia docuiſſe perhibetur, *Deum non niſi ſenſu improprio, ut regem, vt legiſlatorem, vt dominū & iudicem, a prophetis & apoftolis in ſacro codice describi: quia aucto[r] ſcripturæ ad vulgi captum ſeſe adcommodauerit, qui ſibi Deum non aliter, quam ut regem, throno ſuo iſidentem, ut legiſlatorem, homini vitæ ſuæ normam iuxta leges præſcribentem, ut iudicem, vnicuique ſecundum opera ſua remunerantem, poſſit concipere.* Vide ex. gr. den Himmel auf Erden c. I. p. 7. 8. verſ. germ. Amftelod. MDCCVI. Hinc etiam inter articulos illos, ut vocabantur, ſatisfactorios, quos ſenatus ecclieſiasticus Zwollenſis Leenhoſio ſubſcribendos offerebat, is erat: *Deteftor & reiicio hanc theſin, quod ſcriptura maximam partem in imaginationib[us] conſtitat, & per paucas aliquas veritates, que p[er]rumſenſum habeant, contineat: quod homines plurimos prophan-*

*causa sua perblande inclinet, & ad salutem ducat, sicque ad captum
rudis & ignari vulgi se in totum adcommodeat: quod quilibet scri-
ptorum sacrorum pro mentis sue opinionibus scripsierit, & pro vana
hominum temporis sui imaginatione, absque multarationum vera-
rum cognitione. vide IENICHII historiam p. 141.*

Eidem hypothesi BALTHASAR BECKERVS, in *mundo fasci-
nato*, plurimorum scripturæ dictorum, quibus de angelorum o-
perationibus agitur, detorsiones superstruxit. Vnde ven.
WEISMANNVS, in *hist. eccl. nou. test. tom. II. p. 954. Summa*, inquit,
*Beckeriana sapientiae hæc est: Spiritum sanctum in his loqui cum
vulgo, & humano more Deum ut regem describere, cui uti palatum,
thronum, sceptrum, coronam; sic & angelos, tamquam ministros
aulicos, legatos, exercitus, tribuat. Christianos Act. XII, 15. loqui
ex pristino errore iudaico; forte etiam ad eundem adcommodari
sermonem a Christo Matth. XVIII, 10.* Similiter FRID. SPANHE-
MIVS, in *adpendice elenchi controversiarum*, p. m. 792. Ex BECKE-
RI mente *scriptura de operationibus spirituum* (tum naturalibus,
tum moralibus) loquitur non ut reuera sunt, licet in narratione
historica, simplici, tories repetita; sed prout ea res a nobis concipi-
untur, populari modo, καὶ ἀνδεωπόν, & ex inueterata opinione
gentilium & iudeorum. Vide die bezaub. Welt lib. II. c. X. §. XVI.
c. XVI, §. VII, vbi dicitur: Es ist gewiß, daß Christus manch-
mal der Juden Meinungen, sie seyn wahr oder nicht wahr,
zum Grunde seiner Reden nimt.

Socinianis etiam isthæc sententia vehementer adridet. Ide-
neum enim illis videtur εὐηγμα, ad vim dictorum, quæ ipsorum
erroribus ruinam minantur, infringendam. Dudum id obser-
vauit B. IO. GERHARDVS, *disputationum theol. part. I. disp. X.*
*p. 209. In iurii sunt in verbum Dei, dum statuunt, Christum & apo-
stolos sese hominum opinionibus adcommodasse.* In catechismo suo
Racouienſe, eodem GERHARDO teste, sic loquuntur: *Animaduerten-
dum est, Christum & apostolos coactos quodammodo fuisse, homi-
num opinionibus, quæ tunc plerumque vigeant, se adcommodare.*
Addimus FAVSTI SOCINI effatum, *operum tom. II. p. 589. Fi-
gurata & ad vulgi captum adcommodata significatione Christus ver-
bum Dei appellatur; vt in plerisque aliis contingit.*

Ex

Ex theologis Cartesianis CHRISTOPHORVS WITTICHIVS hic nominandus est, qui in *consensu veritatis inscriptura reuelatae cum veritate philosophica c. XXVI. p. 458.* ait: *Sic cum auctoritate & veritate scripturæ non pugnant locutiones de rebus moralibus & practicis in scriptura saepe frequentatae, quibus veritas aliqua relata ad extērnam adparentiam, & opinione erronea inuoluta significatur: Ergo pari ratione non repugnat eiusdem auctoritati & veritati, si circa res naturales utatur phrasibus receptis, veritatem ad hominum sensus relatam, & præiudiciis inuolutam, referentibus.* Quod argumentum pluribus excutit IO. BRVNNSMANVS, in *gratia naturæ interprete, lib. III. c. XVI. p. 164. seqq.*

In hunc lapidem THOMAM quoque BVRNETIVM impe-gisse acta erud. Lips. an. MDCXCIII. obseruarunt, vbi ex eius ar-chæol. philos. lib. II. c. IX. hæc referunt: *Hoc declarat auctor exemplo Christi & apostolorum, qui de vita futura, de cælo & inferno, ut & de supremo iudicio non adcurate, sed secundum imagines populares locuti sunt, adumbrantes cælum deliciis paradisi & coronis glorie, infernum vero igni inextinguibili, frigore & tenebris extremis; tandem diem iudicii per clangorem tubæ, reserata sepulchra, libros rationum expositos, & erecta tribunalia.*

Præiuerauit iam¹ THOMAS BROWNE, medicus Norwicensis, auctor libri, qui *religio medici* inscribitur. Is lib. I. c. XLIV. p. 253. ed. Argent. MDC LII. negat, vltimo die processum iudicialem ita esse futurum, vti quidem scriptura refert. *Reos, inquit, die nouissimo coram tribunalii sistendos esse, aut eum fore in iudicio processum, quem sacra pagina innuere videatur, & qui ad litteram commentantur existimant, nequaquam credo. Ineffabilia enim huiusmodi mysteria modo vulgari & exegetico in scripturis traduntur, quumque hominibus scribantur, non quemadmodum reuera se habent, sed quemadmodum intelligi possunt, exponi solent.*

Hæc in memoriam nobis reuocant, que im Berlinischen Heb=Opfer tom. I. p. 152. de monacho aliquo Turcico (quem Deruis vocare solent) narrata legimus. Huic, *impiorum resurrectionem neganti, quum codicis sacri ipsiusque corani contraria loca obiicerentur, prompte respondit, prophetas ita esse locu-*

zos, ut se id est & conceptibus vulgi adcommodarent. Quibus verbis merito haec nota loc. cit. subiicitur: Diese Ausrede ist capabile, eines jeden Phantasten Linsfalle zu rechtfertigen,

§. IX.

Addimus denique eos, qui de origine locutionum illarum antropopathicarum, quibus scriptura Deo incorporeo* membra humana tribuit, quædam non satis prouide commenti sunt.

*CHRISTOPH. WITTICHIVS, in consensu veritatis locutiones illas mox ex erronea hominum opinione ortas esse putat, §. 648. adeoque scripturam in illis se erroneo nostro conceptui adcommodasse adfirmat §. 645. mox illas formulas præiudiciis infantiae & sensuum inniti, veritatemque errore inuolutam continere dicit, §. 632. vbi ait: p. 509. Si scriptura loquens de Deo multas adhibet phrases, quæ innituntur præiudiciis infantiae & sensuum, atque veritatem relatam ad homines, & præiudiciis inuolutam, referentes, circa lesionem auctoritatis & veritatis sive: Ergo multo minus eius auctoritati & veritati repugnat, si idem faciat circa res naturales. Sed verum est prius. Ergo & posterius. Ad minorem probandam inseruient nobis locutiones, quas theologi vocare solent antropopathicas, cet. Longe deterius de illarum locutionum origine fentit cel. IO. CLERICVS, qui eas ethnicisno Phœnicum eorumque πολυθεότης acceptas refert. Sic enim in prolegom. ad pentat. diss. I. §. V. p. 7. Lingua ebraica, quæ apud Chananeos, πολυθεότης & opinione inquinatos, floruit, eorum errorum vestigia seruauit plurima, etiam postquam Ebreorum contraria sentientium vernacula facta est. -- Hinc in libris sacris ἀνθεποπαθείαι exempla sape occurunt. Et in ipso comment. ad Gen. XI, 5. Perpetua fere ebraice linguae eiusmodi ἀνθεποπαθείαι utendi consuetudo, ethnicam prodit originem. Verum uti WITTICHII ea de re sententiam IO. BRVNNSMANVS, in gratia naturæ interprete lib. III. c. XV. p. 142. confutauit; ita IO. CLERICI opinionem examini subiecit IO. NICOLAVS QUISRORPIVS, in diss. an ἀνθεποπαθείαι sint vestigia gentilismi?

Crassis-

Craftissime hic rursus impingit BEN. SPINOZA, in tract.
theol. polit. c. VI. p. 79. Omnes qui aliquantulum supra vulgus
sapient, sciunt, Deum non habere dextram neque sinistram, ne-
que moueri, neque quiescere, neque in loco, sed absolute infinitum
esse. At vulgus Deum corporeum, & imperium regium te-
nentem imaginatur. Et his atque similibus opinionibus plurimi
Scripturæ casus adoptati sunt. Et cap. XIII. p. 157. Minime
mirum, quod sacra volumina vbiique adeo inproprie de Deo lo-
quantur, eique manus, pedes oculos, aures, mentem & motum
localem tribuant, & præterea etiam animi commotiones, ut quod
sit zelotypus, misericors &c. (sic vera falsis impostor miscet)
& quod denique ipsum depingant tamquam IUDICEM, & in cœ-
lis tamquam in solio regio sedentem, & Christum ad ipsius dex-
tram. Lequuntur nimirum secundum captum vulgi, quem scri-
ptura non docet, sed obedientem reddere studet.

§. X.

Atque hi fere sunt, qui scripturas diuinæ ad indoctæ
plebis opiniones, adque captum ingeniorum vulgarium, &
nullis doctrinæ excultorum conformatas fuisse censem.
Alii, plus ultra progressi, multas haud ignobiles sacrarum
literarum partes ad captum vulgi stupidissimi brutisque simil-
limi, qualiter describunt Israelitarum ex Aegypto egresso-
rum colluuiem, adcommodatas iudicant.*

* Referendi sunt in hanc classem

1. Athei atque deistæ, de quibus ven. SAL. DEYLINGIUS, in
oratione de ingenio Israelitarum Aegyptiacorum, quæ obseru. sa-
crarum parti primæ subiecta est, p. 342. Athei, inquit, Israeli-
tas Aegyptiacos rudes, omni elegantioris doctrinæ intelligentia,
ingenioque ad res sublimiores cognoscendas, omni item humani-
tate ac pietate vacuos, ac tantum non brutos fuisse, vociferantur.
Quem incredibilem genitum stuporem vel ipsius Mosis ingenio con-
firmari posse credunt, qui adeo inepte (venia su verbo) adspecta-
bilis huius mundi exordium, originumque incrementa atque pro-
gressus descriperit, ut facile intelligatur, eum historiæ naturalis
valde imperitum fuisse, quum rerum ab initio conditarum descri-
piro, unde libros suos exorditur, a motu, natura, & totius philo-
sophiae

sophia regulis tantopere discrepare videatur. Sufficiat nominasse BENED. SPINOZAM, qui in tract. theol. pol. cap. V. p. 61. de Israelitis scribit: Rudis fere ingenii omnes erant, & misera seruitute confecti. Et cap. II. p. 27. Nec sane credendum est, quod homines superstitionibus Aegyptiorum adsueta, rudes & miserrima seruitute confecti, aliquid sani de Deo intellexerint, aut quod Moses eos aliquid docuerit, quam modum viuendi, non quidem tamquam philosophus, sed tamquam legislator. Eos itaque eodem modo docuit, ac parentes pueros, omni ratione carentes, solent. Nihilominus p. 25. Mosis revelationes stupidorum illorum hominum de Deo opinionibus accommodatas fuisse, scelestus homo pronuntiat.

II. *Theoristae, qui nouas telluris creatae theorias ex suo ingenio proculderunt, qui similiter incredibilem Iudeorum stuporem obstitisse fingunt, quo minus veram & philosophicam creationis historiam Moses dederit. Permulti, de his ait ven. DEYLINGIVS loc. cit. p. 342. ex hodiernis philosophis, ut crimen adewglas, Mosi obiectum, diluant solitamente, ac atheos profligatae nequitiae conuincant, contendunt, Mosen virum sapientissimum summisque ingenii viribus ornatum, nec rerum mathematicarum & naturalium imperitum, sed saepe idoneum fuisse, qui rerum initia exponeret, ac secundum geometriæ ac motus leges adcurate delinearet. Obstuisse autem rude, stolidum ac tantum non brutum Israelitarum ingenium, quo minus ad philosophia regulas, sed radi dumtaxat Minerua, ac incondite satis, mundi historia conscriberetur. Postquam deinceps exposuit præcipua istorum hominum in historia conditi mundi offendicula, pergit p. 343. Hæc aliaque incomoda, que a religionis Mosaicæ scripturæque hostibus proferuntur, depelli diluique posse, multi ex hodiernis philosophis, Anglis præseruum, acutissimique ISAACI NEWTONI discipulis, quod merito mireris, desperant, nisi stolidas Israelitarum mentes & corporem ingenuorum obuertamus, ac Mosen sepe bruto, rudique illorum captui accommodasse existimemus. THOMÆ BVRNETII hanc mentem fuisse collectores actorum erud. Lips. ann. MDXCIII. p. 299. ex eius archæol. philos. lib. II. c. X. his verbis comprobant. Erat, inquit auctor, colluicies quædam huminum, cætus mancipiorum ex ergastulis Aegypti nudius teritus*

tius eductorum, qui nullas artes præter lateritiam, nullas literas, nullum animi cultum possidebant. Idem testatur auctor Mosis vindicati pag. 166. Obtendit BVRNETIVS impolitum, rude, semi-barbarum Iudeorum ingenium, utpote quibus longa seruitus non solum mores & disciplinam, sed tantum non ipsam humanitatene exuerat. Hinc Mosen stipitum illorum captui suam ettemperasse historiam, adeo ut populari methodo, non secundum rei veritatem, quæcumque refert de luce, de aquis expanso superioribus, de sole, terra, luna, de paradiſo, deque aliis non paucis, tradiderit. Eadem peruersæ sententiæ adſtipulatur, qui Burnetii vestigia legit, GVL. WHISTON in noua theoria telluris, p. 101. vers. germ.

III. *Ii, qui in legibus Hebræorum ritualibus explicandis variis modis averitatis tramite defleunt, easque ingenio Israelitarum, ad ethanicum proclini, accommodatas putant.* Duces ea in re se aliis præbuerunt viri eruditionis laude non defraudandi, 10. MARSHAMVS, eques Anglus, in canone chronico Aegyptiaco, Hebraico & Græco, qui Londini MD LXXII. lucem adspexit; & 10. SPENCERV S, theologus Anglus, in doctissimo opere *de legibus ritualibus Hebræorum*, quod Cantabrigiæ MD LXXXV. prodiit; cui dissertatione de Vrim & Thummim, anno eiusdem seculi LXIX, edita, auctor præluserat. Hic scilicet contendit, leges Iudeorum rituales antiquissimarum gentium moribus atque in primis Aegyptiorum institutis, originem debere, tantumque, abesse, ut Deus cultum, hisce ritibus circumscriptum, Israelitis præcepit, vt illum potius tantum tolerauerit, donec stupida gens ad ætatem, sanctioris religionis capacem, adolesceret. *Quum enim Israelitæ, in Aegypto nati, Dei rerumque sacrarum notitiam pæne omnem amiserint, vix ultra lateres & allium Aegypti sapientes, Deum in illis ad patrum pietatem reuocandis hanc iniisse rationem, vt idolorum cultu sub poena capitis iis interdiceret, & ritus omnes moribus honestis inimicos, a cultus sui corpore tamquam putrida membra resecaret; alios autem non paucos, longa gentium consuetudine reeptos, quos ineptias norat tolerabiles, aut ad mysterium aliquod adumbrandum aptos, in sacrorum numerum adoptaret, vt hoc modo rudem populum, a gentium moribus nulla machina dimouendum, per hanc συγκατάβασιν sensim ac fuauite ab idolatria auocaret.*

E

Ex

36.

35.

34.

40.

1.

2.

3.

4.

5.

Ex SPENCERI igitur mente Deus in ritibus facris præscribendis, totaque religione Iudaica formanda, quam maxime in consilium adhibuit ingenium populi Israelitici ex Aegypto egressi; in cuius stupiditate, quam longa seruitute contraxerint, exageranda vix verba idonea vir doctus inuenire potuit. Statim sub initium operis de leg. ritual. Ebr. lib. I. c. I. sect. I. p. 2. ed. Hagæ Comitum MDCLXXXVI. Israelitæ, inquit, non tantum Aegyptiis usu longo iungabantur, sed duram & diuturnam in Aegypto seruiebant seruitutem. Alii lateres coquere, quidam stipulas undique corrasas conuectare, pars lutum affortare, postremo omnes seruilibus seruitiis intenti vitam agere. Nec quies villa tam misera seruituti data est. Semper enim instabant operum exactores, in cessantium terga pugnis fustibusque sequentes. Tam seruiliis autem & infelix viuendi conditio hominum animos angustos reddere solet, rerum cœlestiam cura vacuos, & in dominorum suorum mores & ingenia pronos. Sed si conditionibus æquioribus viuere in Aegypto licuisset Israelitis, fieri tamen vix potuit, quin, barbaris Aegyptiorum moribus adsueti, mores & ipsi barbaros haurirent, & ab Aegyptiis tandem nomine solo discreparent. Et c. VIII. sect. II. p. 139. Populus Israeliticus Aegypti stipulis & lateribus innutritus, non tantum a religione, sed & humanitate pœne desciuerat. Hinc etiam factum putat, quod Deus genti, quæ omnes ingenii vires decoxerat, non nisi terrestria bona, tanquam legum obseruatarum præmia, proposuerit. Lib. I. c. III. p. 12. Promissa solummodo terrestria ad populi illius rudis, & cœlestium inanis, ingenium gustumque fuerunt accommodata. Populum illum e longa cum Aegyptiis consuetudine in ventrem tantum prouum & abiectum fuisse, nec quidquam supra cœpe & allium Aegypti vere sapuisse, res per se credibilis est. Deus igitur carnalem populum promissorum carnalium illestantis sibi & legibus suis conciliare studuit. Quum enim populus ille ad altioris vitæ sensum prorsus obsürduisset, si Deus gloriam & vitam eternam præmio loco proposuisset, margaritam illam pedibus procul dubio, porcorum ritu, conculcasset. Et pag. 14. Quum igitur tunc religio, ritus tantum carnales promateria, & bona solummodo carnalia pro scopo habens, ubique gentium obtineret, & procul dubio e magno usu, qui Israelitis cum Aegyptiis intercessit, intimis eorum animis

mis infigere: consentaneum erat, vt Deus legem, ritus tantum carnales continentem, & bona solummodo carnalia pollicentem, tradaret, VT INSTITUTA SVA AD SECVL GENIVM POPVLIQUE MODVLVM ET VSVM AD COMMODARET. Rationes institutæ inter Ebræos theocratiæ redditurus, ad eandem accommodationem se recipit, in *diss. de theocratia Iud. lib. Ic. III. p. 186.* Seculi moribus ita factum erat, vt dii principatum quendam inter seruos suos obtinerent, & nomine rituque regio colerentur. — Nihil igitur absurdum præfert, Deum ideo regis nomine se colenam exhibuisse, VT SE IPSVM SECVL MORIBVS, qualicuit, AD COMMODARET, & non minus populo suo, quam dii gentium seruis suis, adesse, præesse, & propicere crederetur.

In eandem illam profanam sententiam, duce Spencero, ingressus est IO. CLERICVS. Ita in comm. ad *Exod. XXV, 10.* vbi de arca foederis, luculentissimo illo Christi emblemate, sermo est, hæc adnotat: *Aegyptii solebant res sanctissimas, in sacris suis cistis abscondere, eosque imitati sunt alii idololatræ.* Nunc queritur virum Hebreorum simiae fuerint Aegyptii hoc in negotio; an vero Deus se Israélitis, eirei iam in Aegypto adsuetis, admodum? Posterior credit MAIMONIDES & CHRYSOTOMVS. Prius multi maluerent (inter quos etiam est eruditissimus HERM. WIT-SIVS in *Aegyptiacis*) nulla alia de causa, quam quia amplum & magnificum videbatur populo Hebræo, neminem imitari, exemplo esse alii. Sed profecto, vt hoc solum attingam, nisi Deus evanata-þœti singulari legem aptasset indoli Hebreorum, hoc est, opinionibus & consuetudinibus dudum receptis, non aliam tulisset, quam que postea a Christo lata est. Verum quum in plurimis descenderit ad abiectos & humiles Israélitarum animos, in hac quoque rereceptis ritibus eos uti passus est, vt in ceteris omnibus, in quibus nulla naturalis honestas, nihil spirituali numine dignum, nihil mortalibus per se utile deprehenditur. Haec illa vir doctus ex IO. SPENCERI opere de *legibus rituali. Ebr. lib. III. diss. V. de origine arcæ & cheruborum.* Eadem repetit ad *Leu. XIV, 4.* Deus hac in re, vt in ritibus omnibus, crassò populi Ebræi ingenio, his (ritibus Aegyptiacis) dudum adsueto, se adtemperauit.

§. XI.

Restabat, vt aliquis prodiret, qui istam hypothesin ad supremum audaciæ fastigium propelleret. Quod negotium sibi relictum esse credidit **BALTHASAR BECKERVS**, qui sapientissimum humani generis seruatorem nonnunquam ad stultas *vulgi male sani & furiosi* ideas sermones suos adcommodasse calumniatur.*

* Præiuerat ea in re Beckero, **DAILLONIVS** aliquis, minister ecclesiæ Castro-Eraldensis, cuius sententiam **BECKERVS** perpoluit in *mundo fascinato*, lib. II. c. XXIX. §. 4. seqq. Dæmoniacum scilicet illum Matth. VIII, 28. seqq. Luc. VIII, 26. seqq. habet pro homine furioso, qui sibi persuaserit, se a multis dæmonum millibus agitari. §. VIII. Also, inquit, mag dieser Gadarener, welcher mit etlichen tausend Dæmons besessen zu seyn glaubte, sich einbilden, daß dieselben durch ihn redeten. §. XI. Daher er gleichsam in dem Namen vieler Dæmons bat, nicht in den Abgrund zu fahren. Iesum igitur suos, quos cum hoc homine miscuit, sermones, ita confinxisse putat, vt se ægre ipsius phantasiæ ludibriis attemperaret. §. VI. Dass Christus zu diesem Gergesener sagte: Du unreiner Geist fahre aus von diesem Menschen, das redete er, als ein anderer auch wohl thut, jemand vors erste in seiner Einbildung, daß ihm dis oder jenes innerlich quâle, etwas zugebend, ihn darvon zu erlösen. Es war aber eben so viel gesagt, als böse Plage verlaß diesen Mann. Et apertius §. XVII. So Iesus, als er mit dem schlechten Volk, daß dennoch bey Sinnen war, redete, sich fügte nach der Sprache die sie verstanden; was ist es Wunder, so dieser weise Meister mit einem solchen, der ganz außer Sinn war, nicht redete, wie man mit verständigen Menschen thut. Es würde thöricht ges than seyn, mit Thoren weislich reden wollen, so lange als dieser Mann in solcher Unsinngkeit war, daß er meynte, es wären Dæmons in ihn gefahren, so glaubte er, daß er reden müste, als er dachte, daß sie reden würden. Und Christus, der sich allhier nach dieser Schwachheit adcommodirte, gleichwie alle weise Leute in solchem Fall thun, der redet so, wie es dieser Mann versteht. Desgleichen Matthæus, der uns diese Geschichte

schicht erzehlet, stellest uns dieselbe treulich vor Augen, wie sie äußerlich geschehen ist. Quo illepidi commento an aliquid in Christum dici iniuriosius possit, valde dubitamus.

§. XII.

Hactenus præcipuos, qui sacras literas ad vulgi captum adcommodatas statuunt, auctores recensuimus, propriis ipsorum verbis bona fide recitatis. Fatemur, non omnes eodem esse loco habendos.* Aliorum enim & animus innocentior est, & verba ad commodam explicacionem admittendam aptiora. Alii venenum animo premunt, hocque gladio sacræ scripturæ iugulum petunt. Sed hæc clarius patescent, si deformem hypothesin curatori examini subiiciemus: quod ut rite & cum fructu fiat, patrem luminum imploramus.

* Absit enim e. g. vt beatum HIERONYMVM, amplissimis de studio biblico meritis conspicuum, ob opinionem de fascino (supra §. III.) cum impio SPINOZA; aut placidissimum modestissimumque STVRMIVM cum WHISTONO, viro effrenis ingenii, in eamdem massam coniicere velimus.

SECTIO II. THEOLOGICA
QVA EXAMEN HYPOTHESEOS CON-
TINETVR.

SYNOPSIS.

I. Statuſ controvēſiae forma- tur, & quid concedi, quid non concedi possit, definitur, §. I.	malignis quos illa producit, §. II.
II. Reiiciendam esse hypothe- ſin probatur	III. Singula hypotheseos gene- ra neruosa cum epicrisi per- stringuntur, §. III.
1) a priori, ex cauſis, quibus originem debet;	IV. Colores præcipui, quibus ornatur, diluuntur, §. IV.
2) a posteriori, ex effectibus	V. Epilogus subiicitur, §. V.

E 3

§. I.

§. I.

Sententiam nostram de hac hypothesi dicturi, ante omnia id nobis agendum esse intelligimus, ut statum controversiae recte formemus, quo pateat, quid concedamus libenter, * quid salua scripturæ auctoritate concedi non posse existimemus. **

* Concedimus nimirum

I. *Ad accommodationem scripturæ, vel DEI in scriptura sacra loquentis, ad ingenii humani tenuitatem, quam συνατάξασι diuinam rerum sacrarum interpres vocare solent, quia Deus nobiscum loquens, quasi ad nos descendit, nostræque infirmitati sermonem suum attemperat.* Promte hic subscribimus MATTHIAE FLACII verbis, in *clave script. part. II. p. 346.* Incomprehensibilia sunt Dei opera & actiones, neque nos adsequi aliquid de iis possemus, nisi *sacra scriptura iis vteretur de Deo formulis, quæ rebus humanis propinquæ sunt.* Itaque spiritui sancto, scripturarum auctori, placet, propter capti*s nostri imbecillitatem nostrumore halbutire, & blandius humiliusque quam tanta maiestati convenit, nobiscum per signa & verba agere.* Add. SALOMONIS GLASSII philol. sacr. lib. V. tract. I. c. VII. init. p. 1530. Ex hoc fonte plerasque literarum sacrarum metaphoras copiosissimas que ἀνθεπονηθεῖσαι deriuandas esse credimus.

II. *Ad accommodationem spiritus sancti ad ingenia & stilum instrumentorum suorum, vnde diuersitas stili in scriptoribus sacris pendet:* quæ tamen adcommodatio ita explicanda est, ne circuli θεοπνευσίς, qua conceptus rerum & verborum sanctis hominibus inter scribendum suggesti sunt, periculose turbentur. Conf. B. SPENERI *consilia theol. lat. part. I. p. 46. seqq.*

III. *Ad accommodationem prophetarum, Christi atque apostolorum ad captam auditorum suorum.* Ita sapientissimus Seruator, cui Iehoua pater dederat **לְשׁוֹן מִזְרַח** linguam doctorum, seu insigne prorsus & admirandum donum didacticum, Es. L, 4. in concionibus suis omnino rationem habuit indoctæ plebis, quæ eum gregatim comitabatur, quæque maiorem ex eius doctrinis utilitatem, quam fastu turgida doctorum caterua hauriebat; Matth. XI, 25. Hinc parabolis & similibus, e medio petitis,

tis, & ab agricultura, piscatura, aliisque rebus vulgaribus de-
sumtis, ad res spirituales illustrandas vtebatur, vt a vulgo, his
imaginibus adsueto, facilius intelligeretur. Absit vero, vt
cum SPINOZA statuamus, *Christum & apostolos rationes suas
opinionibus & principiis uniuscuiusque accommodosse*. Maligna
enim & detestanda calumnia hanc adcusement laborare, quis
non sentit ac palpat?

IV. *Ad accommodationem ad opiniones externa rerum apparen-
tia nixas.* Hanc in nonnullis scripturæ dictis concedit IO.
CONR. DANHAVERVS, in *hermeneutica sacra* p. 48. vbi, Scri-
ptura sacra, inquit, *sepe non tam ad rei existentiam ipsum, quam
ad hominum opinionem sermonem accommodat: quomodo Ioseph pa-
ter dicitur Christi quia sic vulgo existimabatur &c.* Sic etiam IVSTVS
CHRISTOPH. S. HOMERVS, in *collegio nouissimarum controversiarum*,
pag. III, fatetur, *Scripturam interdum uti phrasibus, ex vulgi opinione
ortis, remque ex adparentia denominantibus; vbi simul prouocat ad*
ABR. CALOVII *syst. theol.* tom. III. p. 1040. Negari tamen non potest,
limites huius concessionis nimium a CHRIST. WITTICHIO
aliisque extendi, nimiumque augeri numerum eorum, quæ *na-
ta donata* in Scripturis dici existimantur.

V. *Ad accommodationem ad popularem usque receptam lo-
quendi formam;* sine qua scriptores sacri neque a plurima le-
gentium multitudine intelligi, neque censuram effugere potuis-
sent. Iamdudum enim ARISTOTELES inter vitia sermonis
retulit τὴν κεκλεψυν παραβάσιν λέξιν *usitatam negligere distinctionem.*

Ne tamen, quæ hactenus concessimus, in contemptum scri-
pturæ obtorto collo rapiantur, sequentia addenda putamus,
ad decus sacrarum literarum sartum tectumque conseruandum.
I. Nullam aliam methodi illius adsignari rationem posse, quam
hominum, quorum causa scriptæ sacræ literæ fuerunt, imbe-
cillitatem, & diuini spiritus erga illos commisera ionem. Ali-
oqui enim abdita etiam naturæ arcana multis scriptoribus sacris,
qui ita ad populi captum fese demittunt, satis patuisse, e mul-
tis vestigiis colligi potest. II. Prophetas atque apostolos, li-
cet in rebus naturalibus aliisque, quæ salutis negotium non at-
tingunt, popularibus nonnunquam formulis suos conceptus
vestiant, ab illis tamen locutionibus, sapientissimo consilio,
absti-

36.

35.

34.

30.

1.

2.

3.

4.

5.

abstinuisse, quæ noxiō cuidam errori occasionem præbere poterant. Vnde SCHOMERVS loc. cit. *Semper tamen, inquit, scriptura vititur vocibus & phrasibus quoad sensum, quem ex recepto usu hominum habent, veris, nec umquam errores vulgi de quacumque re adprobat, aut rebus propositis suo nomine adspexit.*

III. Auctores sacros aliis sœpe in locis sententiae suæ declarationem tradere, qua iis, quæ per συγκατάθεσιν alibi dixerunt, lux clarissima adfunditur. Qua obseruatione simul iugulatur eorum sententia, qui scripturam de rebus naturalibus *semper & vbique* ex opinione, aut externa rerum adparentia loqui affirmant, adeoque sacrorum voluminum veritatem in grauissimum discrimen adducunt; quorum audaciam compescuit 10. BRVNSMANNVS, in *gratia naturæ interprete lib. I. c. V.* Confer has obseruationes vberius illustratas in *Mose vindicato*, pag. 183. seqq.

** Concedi nimirum sine insigni iniuria in sacrosanctum tum naturæ, tum scripturæ auctörem non potest, diuinum illum & omniscium spiritum, per homines cum hominibus loquentem, erroneis & ex parte absurdis, de rebus siue spirituallibus siue naturalibus, vulgi conceptibus fuos conceptus ita attemperasse, vt illos tacite saltem adprobasse, atque hoc modo latam erroribus propagandis portam aperuisse videatur. Quum enim vulgus de operibus diuinis in gratiæ pariter ac naturæ regno falsissimas sœpe & deliramentis proximas foueat opiniones, quibus sapientia supremi Numinis vehementer obscuratur: necesse est, scriptores, sacro spiritu actos, falsissima passim & deliramentis proxima protulisse, si ad exemplum errantis vulgi ipsi quoque de operibus diuinis locuti sunt. Ita vero spiritus veritatis ipsos non duxit in omnem veritatem Ioh. XVI, 13. sed errantium gregi sese adiunxit. Ita desinit verbum Dei esse veritas Ioh. XVII, 17. illisque elogiis, quibus Psal. XIX. & CXIX. ornatur, prorsus indignum redditur. Merito igitur. 10. BRVNSMANNVS, loc. cit. lib. I. c. II. lubricæ illi & periculosæ hypothesi sequentes opposuit demonstravitque propositiones: 1. *Scriptura sacra nullum falsum aut vanum dicit adformatque.* 2. *Scriptura sacra neque in magnis, neque in paruis; neque in iis, quæ ex instituto trattat, neque in iis,*

is, que breuiter obiter que tangit, aliquid falsi adfirmat. Qui enim in paruis mendax deprehensus fuerit; quomodo in magnis & supra rationem positis fidem merebitur? III. Quicquid scriptura dicit, est verum. Nam si nullum falsum adfirmat, utique quidquid adfirmat, verum est. IV. Quidquid scriptura de physicis rebus dicit, verum est. Si enim omnia, quae dicit, vera sunt, patet, nihil esse excipiendum. V. Quidquid scriptura obiter de physicis dicit, est verum. Nam quod obiter dicendo adfirmat, etiam adfirmat. Quidquid vero adfirmat, verum existit. VI. Illud omne dicit scriptura, quod eius verba proprie & simpliciter significant, nisi alibi se ipsa aliter declarauerit, adeoque aliunde constet, proprietatem in interpretando retineri non posse; quam propositionem aduersus WITTICHIVM cap. XXII. pluribus confirmat.

§. II.

Eam igitur, quam oppugnamus, sententiam optimo iure ex hermeneutice sacræ territorio eiici atque proscribi, tum a priori, tum a posteriori facile comprobari potest. Siue enim *caussas** spectes, quibus suam originem debet; siue malignos, quos producit, *effectus*, ** consideres, digna est, quæ ad perpetuum exilium condemnetur.

* *Caussas* meātanti, quæ illius hypotheseos natales continent, sequentes primariis accensendæ videntur:

I. *Arrogantia humanæ rationis*, quæ philosophicis præsertim præsidiis armata, frænum reuelationis mordet, & Deo, eiusque testimonio, quauis data occasione refragatur: ex quo fonte etiam profluxit *Exercitatio illa paradoxæ de philosophia scripturæ interprete*; qua humanæ rationis arbitrio verbum Dei mancipatur. Dudum id obseruavit I.O. BRUNSMANNVS loc. cit. lib. I. c. IV. p. 29. *Vt humanus spiritus lauderetur, vt homines non conuincantur errasse, vt mortales acuti agnoscantur ingenii, docique habeantur ac sagaces, vt quicquid illis videatur placeatque inconcussum maneatur atque firmum, præcipuus huius dogmatis sunt & fundus & meta.* Idem in disputatione aduersus Burnetium animaduertit MELCH. LEIDECKERVS, in archæol. sacr. diss. V.

p. 79.

II. *Præindicia receptæ hypotheseos*, quæ multos impellunt, ut, quod cum suis opinionibus conciliare non possunt, vulgi errori-

F

rori-

roribus adscribant. Rursus utimur IO. BRVNSMANNI verbis p. 29. *Origo & causa reperti huius dogmatis est intuta.* Illa enim philosophicæ & humanae speculations existunt, eaque non certæ & demonstratiæ, sed coniecturales & incertæ. Quippe quum Copernicanis suum perquæm placeret inuentum, solem in medio planetarum quiescere, neque hoc cum codice sacro possent in concordiam redigere, ad hanc demum processerunt temeritatem, ut dicerent, scripturam de natura rerum loqui ex opinione aut specie dimitaxat; se autem ex veritate. Eadem de causa alii placet, & quia speculations suas, a ratione corrupta profectas, notunt esse falsas. Ut hoc enim obtineant, necessario coguntur dicere, penes se veritatem esse, penes scripturas speciem. - - Philosophicas opiniones pluri, quam verbi testimonium, faciunt: illis veritatis tribuunt nucleum; scripturis autem opinionis vanitatisque corticem & putamen; coniecturis humanis auscultant, ut magistris; literas autem sacras tace iubent instar discipularum. cet.

III. *Licentia de rebus diuinis pariter & humanis, excusso reuelationis ingo, quidquid lubet, sentiendi.* Hæc SPINOZAM, quo nemo hanc hypothesin longius extendit, ad audacissima de verbo Dei iudicia instigauit. In tract. theologicopolit. c. XLIV. p. 164. ait: *Sicut olim fides secundum captum & opiniones prophetarum & vulgi illius temporis reuelata scriptaque fuit: sic etiam iam unusquisque tenetur eamdem suis opinionibus adcommadare.* Ostendimus enim fidem non tam veritatem, quam pietatem exigere. - - Philosophiae scopus nihil est preter veritatem, fidei autem nihil preter obedientiam & pietatem. Fides igitur summam unicuique libertatem ad philosophandum concedit, ut quidquid velit, de rebus quibuscumque sine scelere sentire possit. Et rursus c. II. p. 28. *Concludimus itaque, nos prophetis nihil aliud teneri credere, preter id, quod finis & substantia est reuelationis;* (ea scil. quæ ad bonos mores spectant) *in reliquis, prout cuique libet, liberum est credere.* Ab hac sentiendi licentia hanc hypothesin deriuandam esse, IO. BRVNSMANNVS etiam obseruavit, p. 30. *Est & alia peior sententia huius causa, ut liberum carni & corruptæ sit naturæ, circa humana diuinaque sentiendi, quidquid velit.* Itaque libenter fert, humanis coniecturis tribui veritatem, diuinis autem literis opinionem. Nihil enim peruerstati humanae dul-

dulcior, quam diuini timoris excutere iugum. Addatur GOTTLOB FRID. SELIGMANNI diss. de sentiendi & credendi libertinismo, quæ exstat in exercitat. eius academicis, p. 859. maxime §. XXXIV. p. 919.

IV. *Ignorantia linguarum sacræ scripturæ originalium;* qua fit, vt multi, qui tantum ex versionibus sapiunt, verba scripturæ, ad veritatis normam adcuratissime expressa, vulgi opinionibus adcommodata esse clamitent. Ita cum Christus ad Petrum ait Luc. V, 4. *duc in altum & proice rete;* KEPLERVS & alii id ex vulgi errore dictum censent, qui sensuam fallacia deceptus, mare altius esse putet litoribus suis. At omne hic dubium ex versione oritur. Christus enim non in altum, sed *in profundum nauem ducere iubet*, h.e. in medium maris, vbi maior est aquarum, quam prope litora, profunditas.

V. *Imperitia hermeneutica,* quæ hoc in negotio maxime proditur:

1) *Quando siclæ illæ adcommodations sæpe numero non eveniuntur, sed illis inferuntur, immo obruduntur;* neglecto pulcherrimo illo HILARII monito: Optimus ille scripturæ sacræ lector est, qui dictorum intelligentiam exspectet potius ex dictis, quam imponat; & retulerit magis, quam attulerit: neque hoc cogit videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumserat intelligentum; lib. de Trinitate, p. II. ed. Paris. MDCLII. Ita verbis Psal. LXXXII, 5. Nutabunt omnia fundamenta terræ, inuolutus esse a nonnullis putatur error vulgaris, quasi terra radices suas ad inferiora in infinitum protendat, nulosque habeat in altero suo hæmisphærio incolas, qui nobis pedes obuertant. Sed vbi quæso vel vola vel vestigium popularis huius erroris in hoc psalmi loco adparet? Obtruditur hic error verbis, non ex illis funditur. Quid enim impedit, quo minus perfundamenta terræ nutantia intelligentia partes eius interiores centroque propinquiores, quibus superficies exterior, velut domus fundamentis suis, incumbit. In magno enim terræ motu non superficies tantum, sed penetralia quoque & interiores terræ sinus concutiuntur. At nimirum pluribus scripturæ dictis id continet, vt, equaleo hermeneutico iniecta, cogantur fateri, se vulgi erroribus fauere. Postquam enim hypothesis illa de sacris lite-

ris ad opiniones adcommodatis in contradictionem venerat. WITTICHIVS & alii eius patroni omnem lapidem mouerunt, vt ingentem dictorum scripturæ exercitum conscriberent, quæ non aliter nisi ex vulgi opinione vel externa rerum apparentia explicari possint: in quo exercitu multæ erant copiæ ad arma ferenda vi & fraude conquisitæ.

2) *Quando particulae parum apte vertuntur.* Quid cogit e. g. viros doctos, vt verba Psalmi XXIV, 2. vbi Deus dicitur terram **עַל ימִינְך** fundasse, de fundatione **SUPER maribus** exponant, eaque adcommodata dicant vulgari illi opinioni, qua **terra maribus innatare** ab imperitis censematur? Quidni sensus esse possit: Deum terræ **ad mobiles marium fluuiorumque aquas** nihilo minus consistentiam dare potuisse; vt **עַל** idem sit ac **ad vel iuxta**, vti Psal. CXXXVII, 1. Vel secundum alios: Deum ita terram fundasse, vt **supra aquas emineat**, nec ab iis rursus submergatur. Ita vero adcommodatio ad vulgi errorem prorsus hic exulat atque euaneat.

3) *Quando in vocabulis, quæ pluribus significationibus gaudent, non ea, ut par erat, eligitur, quam substrata materia requirit.* Ita quum 2 Sam. XXII, 8. **טָסֹרוֹת הַשְׁמִינִי** fundamenta cœli & Job. XXVI, 1. **עֲמֹרֵי שְׁמִינִי** columnæ cœli, hoc est montes coll. Psal. XVIII, 8. commoti dicuntur, sunt, qui **montes** ita dici putant ex populari errore, ac si cœlum montibus, vel, vt olim fabulabantur poetæ, atlanti incumberet. Sed in cœli vocabulo æquivalvatio hæret, quippe quo hic minime cœlum astriferum, sed aerium, eiusque regio inferior, in qua aues (quæ hinc sæpe dicuntur *aues cœlorum*) & nubes feruntur, designatur; vt Psal. CXLVIII., 4. ad quem locum plura loca biblica congesit ven. IO. HENR. MICHAELIS, in *not. vber. p. 1093*. Hoc igitur cœlum quum excelsi montes proxime attingant, quumque aer pondere suo in montes quam maxime incumbat; rectissime, & fine vlo ad vulgi fabulas respectu, montes cœli fundamenta dici possunt. Sic IO. BRVNSMANNVS p. 389. *Montium apices cœli fulcra dici possunt, quia fulciunt atmosphærā aeris, qui in se grauis, non minus quam reliqua sublunaria, sustentatur tellure.*

4. Quan-

4.) *Quando formalis vocum significatio non attenditur.* Ex.
gr. quum Gen. I, 16. Psal. CXXXVI, 7. cet. *luna luce cassâ* dici-
tur **הַמָּאוֹר** *luminare* & quidem *magnum*; omnis necessitas ad
opinionem vulgi configiendi, concidit, si obserues, **כָּנָור**
dici *instrumentum lucendi*, quod lucem spargit & cum aliis rebus
communicat, siue propriam illam habeat, siue alienam & *velut*
mutuo acceptam; vti aureus ille lychnuchus, etiam lampadibus
extinctis, **הַמָּאוֹר** dicitur Num. IV, 9. Quod si igitur luna vel
nullam omnino propriam lucem haberet (quod tamen non
omnes naturæ consulti concedunt) potest tamen **הַמָּאוֹר** recte
dici, quia lucem, a sole acceptam, in terram mittit. Immo &
וְלֹא *lumen* dicitur Psal. CXXXVI, 7. quamvis aliena resplendet
luce; sicut credentes & sancti, Christi lumine resplendescen-
tes, lux mundi Matth. V, 14. & Φωτῆς dicuntur Phil. II,
15. Nam & Φωτὴς dicitur ἐν αὐτῷ τῷ Φῶς, ἀλλὰ Φωτὸς δοχεῖον
non ipsa lux, sed lucis receptaculum; obseruante DAMASCENO
de orthodoxa fide, lib. II. c. VII. Quod vero *magnis* luminari-
bus luna accenseatur, quam quibusvis fere stellis minorem esse
astronomi decernunt, non sit ex iudicio vulgi, qui lunam re-
liquas stellas magnitudine superare imperite existimet; sed ex
ipsa rei veritate. Magna enim dicitur non tam ratione *molis*,
quam ratione *luminis*, quod terræ, in cuius usum condita est,
subministrat. Ratione autem molis suæ, etsi in se satis magna
illa est, compare ad corpus solis mox in eodem versiculo ab
ipso etiam Mose *paruum luminare* vocatur. Vti præter BRVNS-
MANNVM p. 284. seqq. etiam ostendit GVIL. SALDENVS, in *otiiis*
theologicis, lib. IV. exerc. IX. p. 777 seq. vbi adversus hanc hy-
pothesin per quandam digressionem disputat.

5.) *Quando tamquam absolute dicta accipiuntur, quæ re-
spective intelligenda erant.* Ita CHRISTOPH. WITTICHIVS,
in *consensu veritatis* p. 392. iis in locis, vbi de finibus vel ex-
tremitatibus cœli sermo est, vt Deut. XXX, 4. Es. XIII, 5. Ier.
XLIX, 36. locutionem manifesto desumptam esse censet a præ-
iudiciis sensuum. Ita enim, ait, *videtur ei*, qui *sensibus tantum*
innititur, ac si *cælum esset hemisphærium*, *quod in extremis ter-
ræ finibus deficiat, ita ut terre innitatur.* Sed rectius CL. HOLL-

MANNVS in diff. de obligacione astronomi erga Scripturam, p. 70. Termini, fines & extremitates cœli dicuntur, non absolute & in se, quasi actu cœtu in illis horizonti punctis, vbi terram attingere a vulgo male iudicatur, terminaretur; sed respectiue & in relatione ad visum nostrum, quia illæ ultimæ cœli partes sunt, quæ ob interiacentem terræ globositatem videri a nobis possunt, adeoque & visus noster in illis finitur & terminatur, atque ultra illas nullas ex inferioribus cœli partibus asseque amplius potest; quod certe ab eo sensu, quo vulgus cœli terminos & fines statuit, longe diuersum est. Adde BRVNNSMANNVM p. 357 seqq. qui & de finibus terræ quorum Psal. XLVIII, II. Ier. X, 13. & alibi mentio iniicitur, p. 422 seqq. eruditæ agit, ita ut nihil popularis erroris illis locis adspersum esse euincat.

6.) *Quando proprie & ad literam accipiuntur, quæ improprie vel proverbialiter dicta sunt.* Ita verba Apoc. VI, 13. *Et stelle cœli cediderunt in terram,* frustra admodum creduntur ad opinionem vulgi, qui stellas terra multo minores esse putet. Per stellas enim cœtu non sidera illa cœlestia ibi intelliguntur, sed stilo prophetico & metaphorico ordinis ecclesiastici homines, magna conspicui in ecclesia dignitate, e statione illa sua cum dedecore & ignominia deturbandi; vt ostendit CAMP. VITRINGA, in anacrisi apocalypses, p. 287. Similiter quum *aspis aurem obturare dicitur ad vocem incantatoris* Pf. LVIII, 5. SAM. BOCHARTVS in hierozoico, part. II. c. VI. *figurare* id dici existimat, quantum dicta incantatoris non exaudit nec curat, eiusque carminibus nihil mouetur; vt immisericors ad claimorem pauperis aurem obturare dicitur Prou. XXI, 13. Hæc de cauissimis suspectæ hypotheseos.

** *Effectus* huius hypotheseos, prout a multis periculose extenditur, sunt satis noxii, vt haud immerito comparari possit cum ouo basilisci, ex quo compresso & rupto vipera excluditur Es. LIX, 5. Quod si enim sententiam illam rigido examini subiicias, eamque velut premas, rumpas, excutias; adparet, latere in illa letiferum virus, in perniciem sacrosanctæ religionis callide destinatum. Nam

I. *Scripturam sacram, reuelatae religionis principium, in appetum*

pertum discrimen contemtumque adducit; vnde in sacras literas
 eam admodum esse iniuriosam iudicat PETRVS VAN MÆSTRICHT,
 in theologia Cartesiana detecta, p. 69. Parum certe honorifice
 de verbo Dei sentit, qui ei tribuit *cine Pobel Phil sophie*; quæ
 proterua quorsum hoc seculo, ad pessima quæque prono, eu-
 fura sit, prudentiores cum tremore vident. Perspicue satis
 periculum, quod hæc doctrina sacro codici minatur, ante ocu-
 los ponit IO. BRVNSMANNVS, lib. cit. p. 31. Si, quæ de natura
 rerum diuinæ adfirmant literæ, ex arbitrio humano ad puras re-
 vocare licebit opiniones; eo res demum euadet, ut nescias, quid
 in scripturis credas, quid non credas. Ea enim intellectus nostræ
 est ratio, ut ubi semel se deceptum existimat, inde postea refugiat,
 alibi quoque decipi se posse credens. Quare mens, in physicis fa-
 græ scripturæ semet ludi videns, proque veritate opinionem, pro
 nucleo putamina deprehendens, eo progredi perfacile potest, ut ce-
 teris semet similiter ludi credat: sic, ut tandem nihil plus diui-
 nis, quam humanis tribuat scriptis: id quod plurimis sectæ hu-
 ius hominibus ad ultimum accidisse, negari non potest. Immo
 sua natura istud ad præcipitum hæc methodus dicit. Nam
 si ideo pure opiniones scripturæ sunt attribuendæ, quod earum
 veritas cum humanis non concordet placitis, ubicumque in scri-
 ptura diuina aliquid hominum dissenserit ab argutiis, opinatum
 modo id erit, aut adparens, & consequenter nulla fide dignum.
 Itaque si quid Hobbesius contra scripturam delirauerit, trium-
 phabit Hobbesius, scriptura iacebit. Si quid Salmasius somniauer-
 it, id omnium, scripturæ autem verbum nullius merabitur suf-
 fragium. &c. Ita quisque inueniet scripturæ partem, quam la-
 cerabit, quam in triumphum ducet, & modo hæc, modo alia sacra-
 rum pars literarum proteretur, inque rapinam abducetur.

II. Isthæc hypothesis libertinismo, de rebus etiam diuinis
 quidlibet sentiendi, mirum in modum patrocinatur. Vti enim ex
 cupiditate effrenis istiusmodi licentiae, ut ante diximus, ortum
 trahit, ita eidem etiam stabiliendæ amplificandæque fideliter in-
 seruit. Nimirum hæc fide, (vtimur rursus SPINOZAE verbis)
 summam uniuicique libertatem ad philosophandum concedit, ut
 quidquid velit, DE REBUS QVIBVS CVM QVE sine scelere senti-
 re

36.

35.

34.

30.

1.

2.

3.

4.

5.

re posse. Quæ doctrina quam salutaris, quamque necessaria sit in republica, ut homines pacifice & concorditer vivant. omnibus indicandum impostor relinquit, in tract. theol. pol. c. XLV. p. 164.

III. Isthæc hypothesis, si longius longiusque in dies extenderatur, ad impietatem ducit, reuelatamque religionem pedibus conculcandam supponit. Nemini certe lingua illa de sacris literis ad vulgi præjudicia adcommodatis, frequentior & familiarior fuit, quam SPINOZÆ, atheorum nostræ ætatis principi; vt supra sect. I. §. VIII. multis exemplis docuimus. Et sane, si fundamenta prophetarum & apostolorum, quibus vniuersum reuelatæ religionis ædificium incumbit, vacillant; si viri illi diuinitus inspirati contrarias de theoreticis religionis capitibus opiniones habuerunt, iudice SPINOZA p. 21. 28. si auditorum suorum præjudiciis dogmata sua adcommodarunt p. 29. si, quamvis dogma aliquod fidei clarissime scripturæ verbis contineatur, nobis tamen licitum est, contrarium sentire, quandoquidem verba illa ad captum tantum illius æui hominum adcommodata fuerunt, p. 28. si proinde rerum spiritualium cognitio a prophetis peti non potest; sed in eis, prout cuique libet, liberum est credere, p. 28. si Moses ineptissimas de Deo opiniones animo souit, quibus Deus reuelationes, ipsi factas, attemperauit, p. 24. 25. si piis nonnunquam fraudibus sapienter scilicet usus est, atque e. g. historiam creationis, quam per multiplices & diurnas chaos transformationes absolutam fuisse norat, in sex dies contraxit, quoniam diem septimum pro sabbato habere & consecrare decreuerat, iudice BVRNETIO in archæol. p. 450. si hæc, imquam, ita se habent: aperta est via ad religionis diuinitus patefactæ conculationem, nihilque supereft, quam ut sapientes huius seculi eam, tamquam fabulam, in vulgi usum adornatam, in perpetuum exilium expellant.

Subiicimus de effectibus lubricæ huius hypotheseos ven. WEISMANNI iudicium, in schediasm. acad. p. 454. Nihil certius est, quam quod perpetua illa de sermone scripturæ sacrae populari declamatio, quæ hodie in usu est monstrum aliquod alat, scripturam in contentum adducat, præstutuoso sapientes ab illius iurisdictione directe & indirecte eximere tentet, pleraque illius testimonia hoc

36.
35.
34.
30.
1.
2.
3.
4.
5.

hoc prætexiū eludendi occasionem præbeat latissimam, scripturæ ipse regulam & normam superiorem (philosophiam scilicet) ponat, in specie vero de stilo impropprio & figurato, quo sapientissime in quam plurimis usus est Dei spiritus per instrumenta sua, & qui admirabilem habet emphasm & efficaciam, abiecit sentire doceat. Absit tamen, ut omnibus, qui hanc hypothesin profitentur, impudentius, quod malignos illos effectus intenderint. Sufficit, quod ex hypothesi ipsa, longius in primis, quam par est, extensa, putres illi fructus sponte nascantur: qui proinde vnumquemque, cui causa religionis curæ cordique est, ab ista sententia propaganda absterrere debent.

§. III.

Iam propositum nobis erat, ire per singula huius hypotheseos genera, quidque in iis iure meritoque desiderari possit, candide declarare. Sed quum breuitati studendum sit, in paucissimas obseruationes cogitata nostra contrahe-
mus.*

*I. Qui ad erroneos VVLGI INDOCTI conceptus plurima scripturæ loca adcommodata statuunt, factum id putant

I) In rebus physicis vel naturalibus, Hic vero negare non possumus, semper nobis monstruosam visam fuisse hanc adsertionem: Deum, naturæ parentem, de rerum natura loqui ex errore vulgi, adeoque creatorem de creaturis suis, apud creature ratione præditas, falsum dicere testimonium. Evidem fatemur, scripturas sacras non eo nobis fine traditas esse, vt integrum inde physicam addiscamus; fatemur, scripturæ, vbi de rebus naturalibus differit, non esse in more positum, vt omnes earum causas, scholarum ritu, ordine persequatur; fatemur denique, si phœnomeni alicuius naturalis veritas ex certis indiciis atque experimentis constet, tum eam non ideo esse negandam, quod dictum quoddam scripturæ in speciem videatur aduersari: quippe quum verum vero nunquam esse contrarium possit, atque unus idemque sit libri naturæ & scripturæ auctor; enitendum est, vt naturam atque scripturam in concordiam redigamus: quod iam olim suavit AVGUSTINVS lib. I. de genesi ad literam c. XIX. XXI. quodque eundo per singula scripturæ loca, quæ

G

natu-

naturæ contradicere videntur, præsttit **IO. BRVNNSMANNVS** in gratia scripturæ interprete libro V. toto. Rectissime etiam ven. **IOACH. LANGIVS**, in thesibus physicæ Comeniane, ad lumen diuinum reformatæ p. 2. circa naturam philosophandum esse dicit teste **SENSV**, duce RATIONE, & luce SCRIPTVRÆ sacra. Et p. 4. *Vt suorum, inquit, quaque verborum, sic certe naturæ conditor, Deus, optimus sui ipsius est interpres.* Ergo quod ad firmat scriptura, id ad firmet & physicus; quod negat, neget; de quo tamen tacet, neutiquam taceat. Idem sentit **V. CL. IO. FRID. WVCHE-RER**, in inst. phil. natur. p. 163. *Auctor scripture, Deus, est etiam auctor naturæ.* Non ergo dubitari potest, quin auctor naturæ officium a se conjectum, omnium optime intelligat, & fieri plane nequeat, vi ipse villo modo fallatur aut fallat. Quare mibi firmiter persuasum est, dogma physicum, quod evidenter in scriptura referatur, esse verissimum certissimumque. Nollem igitur eorum ex omni parte admittere responsonem, qui scripturam VULGI MORE loqui dicunt. Quidam enim vulgas decipiatur saepius in persuationibus suis, erretque; quis scripturam errare, veritatis ac sapientiae fontem, aut saltem ad errores se attemperare, dixerit? Abhorre ea loquendi ratio videtur, a veneratione illa, quam debemus verbo diuinitus inspirato. Nostra sententia eo abit, scripturam loqui de rebus, aut in sensu absoluto, aut respectu speciatim; non expondere semper res, prout sunt in se, sed prout se habent in ordine ad terram nostram consideratæ: aut si maiis, nonnunquam optice, nonnunquam absolute de rebus differere. Quo etiam tendit ven. **SAL. DEYLINGIVS**, obseru. sacr. part. I. p. 355. Periculosisime autem illos errare putamus, qui Mosen in describenda mundi creatione non veritatis, sed vulgi rationem habuisse credunt. Ita enim Moses cum exordio totius scripturæ exponitur profanorum hominum ludibrio, quasi prima sacri voluminis historia manifestis mendaciis scateret. At vero Deum mentiri nesciun verbum veritatis a mendaciis, in vulgi gratiam confictis, incepisse, quis sanctæ mentis homo sibi persuadeat? Scribebat Moses, reuelante Deo, mysteria, nulli per naturam nota: agebatur de primo fidei articulo aduersus gentilium tenebras: demonstranda erat lux veritatis; fabula non erat opponenda fabulis. Si Moses debuit consulere populo suo, debuit etiam suæ consule rehi-

re historiæ, ne fabula deceptoris haberetur. Sed somnia illa TH. BVRNETII præter multos viros doctos in Anglia, inter Belgas etiam confutauit MELCH. LEIDECKERVS in *archæologiis sacris*, reip. Hebræorum subiectis, *dissert. VI.* & inter Danos IANVS BIRCHERODIVS, in *Anti-Burneto.* GVIL. WHISTONI audaciam modeste castigauit IO. WITTY, in *vindicatione expositionis vulgaris historiæ Mosaicæ de creatione mundi*, vndecim epistolis, lingua Anglicana scriptis, tentata, quarum argumentum non sine laude recensetur in *actis erud. Lips. lat. ad an. M DCC VII. p. 161. seqq.* Aduersus CLVVERI geologiam disputauit ZACH. GRAPIVS, qui & in *theologia recens controuersia continuata p. 3. seqq.* videri potest.

2) In rebus astronomicis eadem rationes, quas ante attulimus, pro veritate scripturæ militant. Evidem ut libibus de terræ solisue motu nos immisceamus, non postulat instituti nostri ratio. Liceat nobis interim in creatoris fallere nescii testimonio acquiescere, donec COPERNICI sectatores loco probabilium, quibus pugnant, argumentorum inuictas demonstrationes attulerint, suumque systema ab omnibus, quæ contra illud moueri possunt poteruntque, dubiis penitus liberarint. Nondum enim illud extra telorum iactum esse positum, novis objectionibus in medium prolati ostendit CL. HOLLMANNVS, in *diss. de obligatione astronomi christiani erga scripturam sacram*; in qua nova dubia aduersus diurnum terræ motum solisque quietem eo scopo se protulisse scribit p. 3. ut homo, professione astronomus, religione christianus, quandoquidem tantas adhuc aduersus terræ motæ systema surgere difficultates animaduertit; scriptura autem sacra, infallibilis illa Dei conditoris vox, quietem terræ tribuit & soli motum: eo facilius a COPERNICA hypothesi, rationi admodum ad blandiente, se dimoueri patiatur, atque in Dei ipsius, in scriptura sacra loquentis, sententiam concedat. Si tamen sistema COPERNICANUM ab objectionibus omnibus vindicari, & sistema terræ quiescentis irrefragabilibus rationibus (quod nondum factum est) destrui euertique possit: tutior nobis videtur via, quam CL. ZIMMERMANNVS ingressus est in *scriptura sacra copernizante*, si modo scripturæ dictis nulla vis inferatur, ex que, fauente ebraismo, in medium proferantur eorum expositiones, in quibus hominis religiosi conscientia tuto acquiescere possit. ZIMMERMANNI enim explicationes non satisfacere scripturæ verbis, neque vim eorum exhaustire, supra sect. I. ad §. IV. iam obseruauimus, idemque nobiscum sentit B. MAIVS, in *æcon. temp. vet. test. p. 86.* qui ἐπέχειν

in hac quæstione eligit & Malo, inquit, ignorantiam meam fateri, quam quidquam diuinis effatis derogare. Ceterum si qui sunt, qui aliis modis, salua literarum sacrarum auctoritate, efficere possunt, ut scriptura Copernicanis obseruationibus non amplius contradicat, nos quidem non refragabimur, si modo a calumniis in sacrum codicem abstineatur. Quum enim ex diuinis paginis viginti testes produci possint, qui vnam consensione plus quam sexages soli cursum motumque disertis verbis tribuunt, haud immerito exclamat auctor præfationis ad libellum: *Gespräch über dem laufen und nicht laufen der Sonnen*, Frankfurt und Leipzig 1720. Was dünkt euch, geliebter Leser, ist das eine kleine Sache, mehr denn sechzig der allerklügsten Sprüche Gottes zwischen seine Zähne zu nehmen, und also Gott, Jesu, und den vornehmsten Heiligen ins Angesicht widersprechen, oder sie beschuldigen, daß sie nach der Sprache der dummen Menge der Menschen reden, und das Volk in Irrthum bestärcken, welchem sie doch mit einen einigen Wort hätten vorkommen können.

3) *In rebus medicis* desperatum putamus esse euangelia BALTH. BECKERI, in malæ caussæ gratiam adoptatum, quod christus, & ad eius exemplum euangelicæ historiæ conditores, morbos hominum furiosorum, ex vulgato Iudæorum gentiliumque errore, *δαμόνια* vocauerint. Sed dudum illud caussæ Beckerianæ præsidium prostrauerunt, qui ipsius hypotheses examini subiecerunt, quos supra sect. I. ad §. V. nominauimus. Addatur ven. SAL. DEYLINGVS, in *obseru.sacr. part. II. obs. XXVIII. de δαμονισμούσι a Christo sanatis*, p. 283. & B. MAIVS, in *theol. euangelica, part. I. p. 625.* cuius verba exscribere breuitatis studium nunc prohibet.

4) *In rebus mathematicis, historicis ac chronologicis* nullas in scriptura agnoscimus ad vulgi errores adcommmodationes. In hoc enim rerum genere veritas suprema lex est, quam qui postponit, nulla fide dignus habetur. *Mare aeneum* sine hac hypothesi vindicari a SPINOZAE obiectionibus posse, viri docti, quos sect. I. §. VI. adlegauimus, ostendunt. PEYRERII, SPINOZAE, HARDTII de historicis scripturæ rebus effata, quæ ibidem allegauimus, tanquam in spiritum sanctum iniuria detestamur. Loco Act. XIII, 20. suam constare veritatem, adeoque non opus esse, ut Paulum erroneum Iudæorum calculum sequutum esse, cum BEROALDO dicimus, euincit, IO. LVD. LINDHAMMERVS, amicus nostrus integerrimus, in *comm. germanico in acta*, pag. 497. seqq.

5) *In argumentationibus virorum sandorum nihil vitii popularis hærere, firmiter credimus.* Censoribus illarum meditanda proponimus

36.

35.

34.

70.

2.

3.

4.

5.

mus verba HERM. WITTSII in melet. Leiden. p. 221. Evidem non sine indignatione delicatulorum quorundam interpretum miniatulas lego, nunc ratiocinationes apostoli, nunc stilum & loquendi modos, temeraria præsumptione sūgillantium; quasi intelligi & exponi non possit, nisi frequenter ei veniam male connexarum argumentationum & immodarum locutionum faciant &c. Quid ad exempla, quæ auctor Mosis vindicati protulit, respondendum sit, iam supra secl. I. §. VII. ex actis erud. Lips. recensuimus. CLERICI & SIMONII adserta, quibus Pauli argumentationes, ex sensu mystico petitas, ingenio Iudeorum allegorico, & elumbibus argumentis contento, accommodatas putant, ingentem cladem religioni christianæ inferre, in inst. nostris hermen. p. 156. comprobauimus. καὶ ἀδεωτον τamen eos nonnumquam disputare, quoque concedi possit, ostendit BRVNSMANNVS p. 125. seqq.

6) In rebus, quæ ad fidem & mores spectant, nihil docet adfirmatque scriptura, quod non veritati omni ex parte sit consentaneum; quamvis passim verbis impropriis ac metaphoricis vtatur. SPINOZAE obtrectationes, qui vniuersam scripturam ad præconceptas vulgi opiniones conformata esse calumniatur, transfixit B. IO. MUSAEVS, in examine tractatus theologico-politici. Addimus ven. WEISMANNI epicrisin in schediasmat. acaa. p. 453. Dici non debet, scripturam sacram ideo in popularibus plerumque & primis de Deo ideis subsistere, quoniam ad captum vulgi accommodari debuerit; non tam ad adcuratam de Deo scientiam, quam ad cultum Dei piosque erga ipsum affectus excitandos destinata. Præterquam enim quod hæc hypothesis, (quamvis aliquid ex vero trahat) in eo sensu, quo a multis accipitur & periculose extenditur, sit longe falsissima, & immediatam ipsius Dei de suis perfectionibus & actionibus institutionem humani ingenii meditationibus & ratiociniis de iisdem, non sine ingenti Dei contumelia, in multis postponat: res ipsa quoque ac diuturna pridem docuit experientia, nemini magis, quam doctrinis frenum scripturæ, & limites modestiae, in ea a spiritu Dei postos, opus esse, huiusque regulæ neglectum, sèpe etiam contemtum, infinitorum ingenii humani abortuum caussam atque occasionem fuisse.

7) In locutionibus scripturæ anthropopathicis ovynatāzātā quidem diuinam ad naturalem intellectus nostri infirmitatem agnoscimus, qua fit, vt nullam nobis de re immateriali conceptum formare possumus, nisi illa sub materiali aliquo symbolo nobis sifatur. Minime vero concedimus, Deum, quem humano more de se loquitur, ad caput vulgi erro- neum se se attemperare, aut fallax sensuum iudicium sequi. Accedit, quod multa fallo existimentur in creaturis proprie existere, de Deo autem improprie & analogie dicitur.

ce dici; quum tamen originaliter & propriissime de Deo, analogice vero & imprefecte de creaturis prædicitur, iudice ven. WEISMANNO, insched. aead. p. 457. Incongruas vero WITTICHII & CLERICI de origine anthropopathiarum cogitationes a BRVNSMANNO & QVISTORPIO esse confutatas, supra sect. I. §. IX, significauimus.

II. Qui ad conceptus VVLGI STUPIDISSIMI, Israelitici nimurum ex Aegypto egressi, multas scripturæ partes adcommodatas dicunt, ex instituto profligati sunt a ven. SAL. DEYLINGIO, in orat. de ingenio Israelitarum Aegyptiacorum; in qua Israelitas illos non adeo brutos ac stupidos fuisse, quales a Burnetio, Spencero aliisque depinguntur, demonstrat. Addatur auctor Moys vindicati p. 166, seqq. Iam dura vero doct. EDMUNDVS DICKINSONVS, in physica vet. & vera c. XIX. §. XVI. obseruauit, sub exprobratione Israeliticæ stupiditatis impiam non tantum philosophiæ, sed religionis etiam Mosaicæ dissimandi rationem delitescere. Facile enim athei contemni posse putant Deum, qui non nisi stolidos & brutos sui cultores habuerit, omnemque cultum ad imbecillem exulis illius & vagabundæ nationis (vt impie loqui solent) intelligentiam adcommodarit. Similiter SPENCERVS, dum leges cœrimoniales attemperatas putat ad Israelitarum ingenium, a superstitionibus Aegyptiorum nullis machinis dimouendum (vid. supra sect. I. §. X.) Deum nobis finit, cuius sacratissima instituta nihil aliud fuerunt, quam Aegyptiacæ, hoc est, diabolicae superstitionis imitamenta paullulum correcta atque emendata: in quas eruditæ inficetas Spenceri aliorumque nugas exardescit HERM. WITSIVS, in miscell. sacr. tom. I. p. 452. seqq. Add. IO. van der WAYEN, in variis sacris.

III. Qui ad errantes VVLGI INSANI ideas Christum sœpe sermones suos adcommodasse delirat, BALTH. BECKERVS, vix dignus est, qui audiatur. Adscribimus tantum B. GOD. OLEARII iudicium, in obseru. in Matthæum p. 518. *Quid jaciemus Christi orationi, si admittantur Beckeriana nugamenta, qui delato ad ipsum dæmoniaco, minis interpositis, spiritui immundo (referente p̄t̄ Marco euangelista) dixit: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius non introeas in eum. Quis unquam morbum ita ad sari velit, merbum quem esse sciat?* Hacque adeo, qui Christo tribuit ea mente patrata, qua vult Beckerus, nonne manifeste ad fortē aegyptiarum eum destrudit, qui, ut HIPPO RATES obseruabat, vi plus scire viderentur, homines omnino in ea sententia confirmabant, morbos eiusmodi a dæmonibus esse, verbis ipsorum magna ex parte ad Deum & dæmonium se extendentibus. Neque excusat hæc aliquis usū loquendi. Non enim in verbis Christi est nuda quoad phrasin & usum linguae egyptiaræ Gæticæ; sed ad confirmandam sententiam de spiritu immundo, agrum hunc occupante, diserte tota composita oratio est; quod vel illudentis est hominum simplicitati, vel eorum credulitate ad augendam de se opinionem abutentis. Vtrunque ad confirmandum & fonendum errorem pertinet. *Quæ omnia, quam plane indigna sint Christo, doctore veritatis, nostro quidem vix opus iudicio habere videtur.*

§. IV.

Supereft, vt præcipios, qui deformi hypothesi illinuntur, colores diluamus, ne decipiant incertos, hisque fallaci specie imponant. Verum & hic obstat breuitatis studium, quo minus omnia persequi, vt rei dignitas postulat, possimus. *

* Præcipua προφάτεις, quibus perieulofa sententia regitur atque ornatur, sunt sequentes:

I. Scripturam sacram non eo nobis fine datam esse, vt res philosophicas inde discamus. Vtitur hoc effugio SPINOZA, in tract. theol. pol. o. XV. p. 166, ubi, Ostendimus inquit,

inquit, scripturam non res philosophicas, sed solum pietatem docere. c. XIII. p. 157. Scriptura loquitur secundum captum vulgi, quem non debet, sed obedientem reddere studet. Vtitur eodem BVRNETIVS, BECKERVS, alii. Obseruamus igitur sequentia:

1) Concedimus, diuina oracula primario lapsi generis humani restitutionem intendere, ac fidei ingenerandæ caussa nobiscum communicata esse: quæ quum per notitiam rerum naturalium produci non possit, scripturam quoque earum cognoscatur, scripturam, vbi de rebus naturalibus loquitur, esse repudiandam, aut erroris meadaciique arguendam. Multa potius, occasione spiritualium, de operibus naturæ vii præclare, ita verissime proponit.

2) Quis nescit, vnius rei plures dari fines? Et quum per totam naturam comprehendamus, quamlibet creaturam, creaturæque particulam, pluribus seruire vobis; cur hunc summae sapientiae characterem diuinis literis detrahamus, in quibus sese vix peruestigabili modo complicauit infinita Dei sapientia.

3) Cur de vniuersi mundani systematis exordio & genesi, de creationis principiis, causis, processu, tam distincte ac grauiter scriptis Dei ac naturæ interpres, Moses, diuino aucto spiritu; si per eum nihil de natura docere voluit naturæ parens atque auctor, idemque scriptura dictator, quem, quum optime perspectam habeat mundi a se conditi faciem, non est vero simile, aliter de operibus suis in verbo suo, quam illa in se comparata sunt, iudicare voluisse. Reste igitur exinde inferat ven. IOACH. LANGIVS, in thesibus physica Comeniana, p. 3. Physicus allegans sacram codicem nequaquam fecit μεσαριν εἰς ἀλλο γένος.

II. Postulasse ingenii humani infirmitatem, ut Deus de rebus naturalibus non ali. am, in verbo suo sententiam ferret, quam quæ iudicio sensuum conformis esset; nisi homines confundere potius & turbare, quam informare voluissent. Sed respondemus:

1) Si Deus ideo statuisset, sensuum testimonium externamque rerum apparentiam, neglecta veritate, sequi, vt infirmitati humanae consuleret; semper id faceret, neque vila vñquam de rebus naturalibus proferret, quibus homines plebeii & sensuum præiudiciis ducti turbari potuissent. At enim contrarium multis locis scriptura facit, nihil humanum curans captum suffragiumque. Ea enim de rerum ortu, de creatione mulieris ex costa viri, de colloquio primorum parentum cum serpente tentatore, de diluuii aquis altissimos montes supergressis, rebusque similibus, narrat, quæ quam maxime humanam turbare poterant infirmitatem.

2) Leuisimum illud commodum longe maius secuturum fuisset incommodum, Deusque adeo, quum bonum minus hac ratione consequutus fuisset, longe maiori excidisset. Etenim, vt obseruat HOLLMANNVS diff. cit. p. 64. id quidem hac ratione effecisset Deus, vt homines rudes & plebeii in rebus leuioris momenti & ad salutem non pertinentibus, verbo eius fidem facilius habuissent; verum sic euitari tamen non poterat, quo minus illud ipsum verbum apud rerum peritos & sapientiores, si erroribus illud refertum deprehenderent, in contemptum veniret, idemque adeo in fidei & salutis periculum conicerentur. Quo enim pacto, vt AVGVSTINVS ait lib. I. de genesi ad literam, c. XIX. scripturæ libris credituri sunt de resurrectione mortuorum, & de spe vitæ æternae regnoque cœlorum; quando de his rebus, quas iam experiri vel indubitateis numeris percipere potuerant, fallaciter putaverint esse conscriptos. Omne miraque in rebus maioris momenti fidem decoquerent scriptores sacri, si in rebus leuioribus vñquam errasse deprehenderentur.

III. Quum Deus de se ipso loquens ad haminum captum sese deniserit, testibus anthropopathicis scripturæ sacræ locutionibus, mirandum non esse, quod ideo nūt' magis fecerit de rebus naturalibus loquens. Respondemus vero

1) In

36.

35.

34.

30.

2.

3.

4.

5.

1) In anthropopathiis minime Deus captum vulgi erroneous sensumque iudicium, externæ apparentiæ innixum, sequitur, quandoquidem essentia eius sub sensu non cadit; sed tantum in genere ad ipsam naturalem hominum intelligendi facultatem se adcommodat; in testimonio autem suo de naturalibus sese ad spurious vulgi conceptus adcommodasse non sine graui iniuria ab huius hypotheseos patronis perhibetur.

2) Anthropopathica locutiones in aliis scripturæ locis declarantur, omniaque, quæ humanam redolent imperfectionem, a perfectissimo spiritu, Deo, remouentur, ut adeo fieri non possit, vt erroneous de Deo conceptum ex illis formulis hauriamus. Eiusmodi vero explicationes in rebus naturalibus desunt. Quum enim ex. gr. in sexaginta circiter locis soli motus ortusque & occasus tribuatur, nullus occurrit locus, ex quo colligi posit, non solem, sed terram moueri, adeoque cetera loca de externa tantum specie esse intelligenda. Plura non addimus. Reliquas enim rationes, quæ pro hac hypothesi adferri possunt, ex instituto profigauit IO. BRVNSMANNVS in gratia naturæ interprete, lib. II. III. & IV.

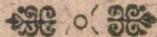
S. V.

Hæc sunt, BENEVOLE LECTOR, quæ aduersus hypothesis de scriptura ad erroneous vulgi conceptus adcommodata, disputare voluimus. Abfuit a nobis animus de cuiusquam fama aliquid detrahendi. Quidquid operæ in hoc argumento possumus, id omne ex amore veritatis, reverentia, quam sacris literis debemus, profectum est. Si non omnium desiderii in negotio, multis difficultatibus obseptò, satisfecimus: gratulabimur nobis, si vel occasionem aliis dederimus, solidiora in publicum proferend. DEVS vero sanctam scripturæ sacræ venerationem omnibus, qui CHR'STI nomen profitentur, inspiret, profanarumque opinionum torrentem potentissime cohbeat.

PRAESTANTISSIMO DOCTISSIMOQUE
RESPONDENTI

S. P. D.
PRAESES.

REDE facis, diligentissime STIEBRIZI!, quod, post priuatam industria, sacris literis nauatam, in publicum prodis, quo profectus TVI & TIBI & patriæ innotescant. Id si plures facerent, atque ita præsertim, qui magnificenter, quam par est, de sua eruditione iudicant, conuincerentur fortassis, multas se cauñas habere, cur modestius de se humiliusque sentiant. TIBI vero, VIR IVVENIS DOCTISSIME, profectus sacros, impigro studio acquisitos, & cum vita morumque probitate coniunctos, ex animo gratulor. Deumque precor, vt patria ciuitas, in cuius spem & decus adolescens, uberrimos aliquando ex studiis TVIS fructus percipiat. Ceterum quum ad academiam vicinam, quæ & me aliquandiu senu suo complexa est, inuisendam & aliquandiu frequentandam TE nunc accinges, propitium vt TE comitetur Numen, exopto. Age, & fundamento, quod apud nos iecisti, non fænum stipulamue, igne olim exploratorio consumendam, sed aurum, sed argentum, sed gemmas superstrue pretiosissimas, vtque doctior olim sanctiorque in patriam redeas, omni virium conatu enitere. Vale. Dabam Hale d. XVII. Aprilis, MDCCXXVII.

pter mortuas amitterent, hac in parte cunctantius egerunt
uis imaginum cultus idolatricus apud meos Luteranos cessa-
ontificios vero adhuc duret, itaque cum Reformatis peto, ut
agines tollant. Non pugno contra imagines si sint in rempli-
ullo conscientiae scrupulo propterea utuntur; sed si debeant re-
los, a quorum maioribus sunt eiusæ, tunc male actum iri cum
idelium pronuncio.

esuitis Grotius admodum splendide nugatur; sed Leonis Ha-
listoria Jesuitica; item Rodolphi Hospiniani per Ludovicum
et rursus edita, præter experientiam Venetorum, Bohemorum,
igenium, Hyberniæ, & aliorum, quid de ista Secta sit statuen-
cent.

is Hamræus Noster Lutetiae Concionator, Grotii pactum cum
rum prius Germanis meis monstravit. Quod ita factum esse
est mirum. Nam Grotius se ipso maior fieri volens omnino
is debuit, qui ipsum sic agere cogatur in æterna eorum taber-
ant. Clarissimus Gerhardus Joannes Vossius etiam stipendum
vere, dicitur. Sed de eo quod cum hostibus Protestantium con-
sus non constituit: Idcirco nihil ad eum pertinet, quod Grotium
li Dōmino Canonico Oxenfordiensi exagito.

ecatus sum Grotio Papistæ maturam mortem! durum hoc est.
in Babelem & medicinam respuentem, quis bonus non exopret;
m iam, aut oxyssime extirpandam: Extirpata Babele, omnes z-
narum sunt participes. Præfracte Grotium iam furere; non
am facta eius docent Luterani mei, Caatico Ecclesiastico; De-
epitimanis regant ut homicidæ Pontifici velit resistere, quin imo
im extirpare, deturbare; de statu suo defectum facere; hæc
hafis Vocabuli Sturzen. Sed hoc Vocabulum cum collective
& omnes promotores consiliorum Papisticorum ferit & per
iam Grotium. Quem ergo communis Ecclesiæ Vox, propter
suam proditionem, qua Grotius in meos grassatur peritum
præfracta contumacia ex factis eius satis appetat, eum ego in-
stissimæ vero, merito devoveo. Res est in propatulo; Gro-
tum contumacissimum.

autem Grotius, Germanicæ iuventuti defectionem suadeat:

Id